

ELÄKETURVAKESKUKSEN
TUTKIMUKSIA

Yrittäjien eläkeaikeet – työolojen ja eläketurvan merkitys

SATU NIVALAINEN
SANNA TENHUNEN

ELÄKETURVAKESKUKSEN
TUTKIMUKSIA

Yrittäjien eläkeaikeet – työolojen ja eläketurvan merkitys

SATU NIVALAINEN
SANNA TENHUNEN

Eläketurvakeskus

00065 ELÄKETURVAKESKUS

Puhelin 029 411 20 • Faksi 09 148 1172

Pensionsskyddscentralen

00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Telefon 029 411 20 • Fax 09 148 1172

Finnish Centre for Pensions

FI-00065 Eläketurvakeskus Finland

Phone +358 29 411 20 • Fax +358 9 148 1172

ISBN 978-951-691-000-3 (PDF)

ISSN 1798-7482 (verkkoversio)

TIIVISTELMÄ

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, millaiseksi yrittäjät näkevät työolonsa ja tulevan eläketurvansa sekä sitä, miten nämä näkemykset heijastuvat yrittäjien eläkeaikeisiin ja työssäjatkamisaikeisiin. Tutkimuksessa tarkastellaan myös syitä työnteon lopettamiselle tai jatkamiselle. Tutkimuksessa käytetään Tilastokeskuksen Työvoimatutkimuksen osana kerättyä Yrittäjyyden Ad hoc -moduulia. Eläkeaikeita on kysytty 50 vuotta täyttäneiltä. Tutkimuksen aineisto muodostuu 1 250 yrittäjästä, jotka ovat täyttäneet 50 vuotta.

Eläkeaikeilla tarkoitamme tässä arviota työskentelyn lopettamisesta eläkeiän kynnyksellä, eli aikomusta lopettaa työntekeä ennen vanhuuseläkeikää, aikomusta jatkaa työssä vanhuuseläkeikään, mutta ei sen jälkeen ja aikomusta jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen. Puhumme eläkeaikeista ja eläkkeelle siirtymisen ajankohdasta, vaikka työskentelyn lopettaminen/jatkaminen ja eläkkeelle siirtyminen eivät ole täysin toistensa synonyymejä. Käytännössä ne kuitenkin useimmiten tarkoittavat samaa lopputulosta.

Yrittäjillä on työn imua, mutta myös kuormittuneisuutta

Yrittäjät ovat usein innostuneita ja sitoutuneita työhönsä. Sitoutuneisuus voi näkyä pitkinä työpäivinä, mikä voi heijastua työn kuormittavuuteen ja siihen, että yrittäjä tuntee laiminlyövänsä kotiasioita työn vuoksi.

Lähes kolmannes yrittäjistä kertoi työviikkojensa venyvän vähintään 50 tuntiin ja noin joka kolmas koki, että laiminlyö kotiasioita työn vuoksi. Yrittäjät kuitenkin kokivat voivansa vaikuttaa työoloihinsa. Kolme neljästä vastaajasta koki pystyvänsä vaikuttamaan työnsä sisältöön, sen järjestykseen ja työaikoihin. Lähes puolet yrittäjistä kertoi olevansa erittäin tyytyväisiä työhönsä ja saman verran kertoi olevansa innostunut työstään. Yrittäjillä on myös työn kuormittavuutta: puolet joutui venyttämään työpäiviään saadakseen työnsä tehtyä. Päivittäisistä jaksamisvaikeuksista kertoi kuitenkin vain noin joka kuudes vastaaja.

Palkansaajiin verrattuna yrittäjät olivat sitoutuneempia ja tyytyväisempiä työhönsä, innostuneempia työstään ja heillä oli enemmän vaikutusmahdollisuuksia työhönsä. Toisaalta yrittäjillä myös työn kuormittavuutta oli palkansaajia enemmän.

Kolmannes yrittäjistä ei mielestään maksa riittävästi eläketurvaa

Aiemmissa tutkimuksissa yrittäjien eläketurvan tason on todettu jäävän usein matalaksi. Yrittäjät pystyvät vaikuttamaan työeläkkeen tason määrittävään tuloon. Kyselyn yrittäjistä vain noin puolet kertoi maksavansa itselleen riittävää eläketurvaa ja kolmannes koki, ettei maksa sitä riittävästi. Loput eivät osanneet sanoa eläketurvan riittävydestä tai eivät maksaneet sitä lainkaan. Viimeksi mainittuun ryhmään kuuluvat vanhuuseläkkeen ohella yritystoimintaa jatkavat, joiden ei tarvitse lain mukaan hankkia itselleen eläkevakuutusta.

Suurin osa yrittäjistä arvioi jatkavansa työskentelyä eläkeiän jälkeen

Yrittäjillä suunnitelmat jatkaa työskentelyä pitkään ovat yleisiä. Vastanneista kolme viidestä arveli jatkavansa työskentelyä vielä eläkeiän jälkeen. Noin viidennes puolestaan arveli jatkavansa työskentelyä eläkeikään saakka, mutta ei enää sen jälkeen. Ennen eläkeikää työskentelyn arveli lopettavansa noin joka kahdeksas vastanneista.

Miehet, vanhemmat, korkeasti koulutetut ja terveyteensä luottavat aikovat jatkaa työssä pidempään

Eläkeaikeiden taustalla on moninaisia tekijöitä. Tutkimuksessa tarkasteltiin perinteisten ikä-, sukupuoli- ja koulutustaustan lisäksi työoloihin ja eläketurvaan liittyviä näkemyksiä. Eri taustatekijät yhtäaikaaisesti huomioineiden mallitulosten perusteella yleisempiä jatkamisaikeet olivat miesten, 60 vuotta täyttäneiden ja korkeammin koulutettujen yrittäjien joukossa. Jatkamista suunnittelivat muita useammin myös ne, jotka uskoivat terveytensä puolesta pystyvänsä työskentelemään eläkeikään saakka. Yksinyrittäjät aikoivat jatkaa työssä työnantajayrittäjiä ja maatalousyrittäjiä todennäköisemmin.

Sitoutuneisuus työhön, vaikutusmahdollisuudet ja innostuneisuus työstä lisäävät jatkamisaikeita

Työoloihin liittyvät tekijät heijastuivat myös eläkeaikeisiin. Työn suuri merkitys elämässä ja vaikutusmahdollisuudet työhön lisäsivät työssäjatkamisaikeita. Pitkää, vähintään 50 tunnin työviikkoa tekevät, työstään innostuneet ja ne, joilla oli paljon vaikutusmahdollisuuksia työhönsä arvioivat jatkavansa työskentelyä vielä eläkeiän jälkeen muita useammin. Sen sijaan ne, jotka kokivat, ettei heillä ole

paljoa vaikutusmahdollisuuksia työhönsä, arvioivat lopettavansa työt eläkeiässä muita useammin. Työtyytyväisyys ja kuormitustekijät, jotka yksittäin tarkasteltuna näyttivät olevan yhteydessä eläkeaikeisiin, eivät kokonaisuus huomioiden osoittautuneet yrittäjien eläkeaikeisiin vaikuttaviksi tekijöiksi.

Liian alhaisen eläketurvan maksu lisää aikomuksia jatkaa työssä

Käsitys eläketurvan riittävästä maksamisesta on myös yhteydessä eläkeaikeisiin. Ennen vanhuuseläkeikää työskentelyn lopettamista suunnittelevien kohdalla tällä ei ollut vaikutusta. Vanhuuseläkeikään saakka työskentelyä suunnittelevat olivat useammin maksaneet itselleen riittävästi eläketurvaa. Vastaavasti eläkeiän jälkeen työskentelyn jatkamista aikovissa oli useammin niitä, jotka eivät mielestään maksaneet riittävästi eläketurvaa. Tämä antaa viitteitä siitä, että myös taloudelliset tekijät ovat osaltaan eläkepäätösten taustalla. Matalaksi jäävää eläketurvaa voidaan paikata jatkamalla työskentelyä pidempään.

Yleisin syy jatkamiselle on mieluisa työ, taustalla myös taloudellisia syitä

Kyselyyn vastanneilla yrittäjillä yleisin syy jatkaa työskentelyä vielä eläkeiän jälkeen oli se, että he pitivät työstään. Kaksi kolmesta vastaajasta kertoi tämän perusteeksi. Joukossa oli myös vastaajia, joille jatkaminen perustui taloudellisiin syihin. Taloudellisista syistä työskentelyä arvioi jatkavansa joka kahdestoista vastanneista. Eri syistä jatkavat ovat hyvin erilaisia ryhmiä.

Ne, jotka aikoivat jatkaa työssä mieluisan työn vuoksi, olivat useammin yli 60-vuotiaita ja korkeasti koulutettuja ja uskoivat terveytensä puolesta pystyvänsä työskentelemään vanhuuseläkeikään saakka. He myös olivat tyytyväisempiä ja innostuneempia työstään.

Taloudellisista syistä työskentelyn jatkamista suunnittelevat olivat useammin yksinyrittäjiä, ja heillä oli epävarmuutta terveyden riittävydestä. Taloudellisista syistä jatkaa aikovat olivat useammin yksinasuvia. Tässä ryhmässä myös koettiin useammin työ kuormittavaksi. Lisäksi taloudellisista syistä työskentelyn jatkamista aikovissa oli enemmän niitä, jotka eivät mielestään maksaneet itselleen riittävästi eläketurvaa.

Osa yrittäjistä suhtautui työssä jatkamiseen epävarmasti. Neljännes vastaajista arvioi, että jatkaisi työskentelyä vielä eläkeiän jälkeen, jos töitä riittäisi. Tähän ryhmään kuuluvat kokivat useammin, että pystyvät vaikuttamaan työhönsä ja he

olivat myös useammin luottavaisia oman terveyden riittävyteen. Toisaalta tähän ryhmään kuuluvat olivat muita useammin myös tyytymättömämpiä työhönsä.

Lopettamisen taustalla yleisimmin oma halu, mutta osalla terveydellisiä syitä

Yleisin peruste arviolle lopettaa työskentely ennen eläkeikää tai eläkeiässä oli se, etteivät vastaajat halunneet jatkaa työskentelyä. Ennen eläkeikää lopettamista harkitsevista useammalla kuin neljällä viidestä lopettamisen perusteena oli oma halu. Eläkeiässä lopettamista suunnittelevista noin kolme neljästä arveli lopettavansa, koska ei halunnut jatkaa työssään. Naiset ja alle 60-vuotiaat halusivat lopettaa työskentelyn miehiä ja vanhempia vastaajia useammin, ylempään korkeasteen koulutustaustaiset taas matalammin koulutettuja harvemmin. Myös vähäisempi innostus työstä ja vähäisemmäksi koetut vaikutusmahdollisuudet työhön olivat yhteydessä haluun lopettaa työskentely viimeistään eläkeiässä.

Toinen peruste aikomukselle lopettaa työskentely olivat terveydelliset syyt. Ennen eläkeikää lopettamista suunnittelevilla terveydelliset tekijät olivat päätoimen taustalla joka seitsemännellä vastaajalla, eläkeiässä työskentelyn lopettamista suunnittelevilla joka kahdeksannella. Luonnollisesti terveytensä riittävyydestä huolissaan olevat pitivät tätä perusteena paremmaksi terveytensä kokevia useammin. Terveydentilaan liittyvän kokemuksen lisäksi terveyssyistä lopettamista pohtivat tekivät harvemmin yli 40 tunnin työviikkoja ja he kokivat yleisemmin vaikeuksia jaksaa työssään. Sukupuolen tai iän suhteen ei ollut eroja havaittavissa, mutta terveydentilan vuoksi lopettamista suunnittelevat olivat harvemmin ylempään korkeasteen koulutuksen suorittaneita.

Eläkeaikeiden taustalla pitkälti omat toiveet

Yrittäjien aikaisten eläkeaikeiden perusteina olivat selvästi useimmin omat toiveet lopettaa työskentely. Vastaavasti yleisin syy jatkamisaikeille oli se, että pitää omasta työstään. Osalla yrittäjistä työskentelyn jatkamisaikeiden taustalta paljastui kuitenkin taloudellisia ja/tai terveydellisiä perusteita eli syitä, jotka pakottavat lopettamaan tai jatkamaan.

Osa yrittäjistä tiedostaa eläketurvansa tason riittämättömyyden. Kolmannes yrittäjistä arvioi, ettei maksa riittävästi eläketurvaa. Eläketurvian riittävyys heijastui myös eläkeaikeisiin. Riittämättömäksi eläketurvansa maksamisen arvioivat suunnittelivat muita useammin työssä jatkamista vielä eläkeiän jälkeen ja il-

moittivat työssä jatkamisen syyksi taloudelliset tekijät. Taloudellisista syistä jatkavilla oli myös pienituloisuusriskiin yhdistyviä piirteitä kuten yksinasuminen ja heikompi luottamus terveyden riittävyteen.

Yrittäjien eläkeaikeet monelta osin samanlaisia palkansaajien kanssa, myös eroja löytyy

Yrittäjien ja palkansaajien eläkeaikeiden ja niiden taustatekijöiden erojen tunnistaminen on tärkeää, sillä erojen vuoksi lähtökohdat ja keinot tavoiteltaessa yrittäjien työurien pidentämistä voivat erota palkansaajien tilanteesta.

Yrittäjien eläkeaikeet ja työssäjatkamisaikeet olivat monelta osin samanlaisia palkansaajista tehtyjen havaintojen kanssa, mutta myös joitakin eroja löytyi. Korkeampi ikä ja korkea koulutus on aiemminkin yhdistetty pidempään työssä jatkamiseen, heikommaksi arvioitu terveys taas aikaisempaan työskentelyn lopettamiseen. Nämä palkansaajia koskevat tulokset ovat samansuuntaisia tämän tutkimuksen yrittäjien eläkeaikeita koskevien tulosten kanssa. Sen sijaan sukupuolen ei ole havaittu vaikuttavan palkansaajien eläke- tai työssäjatkamisaikeisiin, mutta yrittäjistä miehet aikoivat naisia useammin jatkaa työssä pidempään. Suurempien tulojen on havaittu aikaistavan eläkkeelle siirtymistä palkansaajilla. Yrittäjillä vaikutus oli samansuuntainen, mutta yhteys oli selvästi palkansaajia heikompi.

Työn tärkeys elämässä lisää sekä palkansaajien että yrittäjien jatkamisaikeita. Sama pätee työhön liittyviin vaikutusmahdollisuuksiin ja innostuneisuuteen työstä. Sen sijaan palkansaajia ja yrittäjiä koskevista aiemmista tuloksista poiketen työtyytyväisyys ei tässä tutkimuksessa noussut yrittäjien työssä jatkamiseen vaikuttavaksi tekijäksi. Toisin kuin palkansaajilla, myöskään työn kuormittavuuteen liittyvät tekijät eivät osoittautuneet yrittäjillä työssä jatkamisen aikeisiin vaikuttaviksi tekijöiksi. Työolotekijöiden vaikutusten vertailua palkansaajiin hankaloihtaa kuitenkin se, että palkansaajia koskevat tulokset on koottu useammasta tutkimuksesta, eikä kaikkien tässä tutkimuksessa käytettyjen työolotekijöiden vaikutusta palkansaajien eläkeaikeisiin ole tutkittu samanaikaisesti.

SUMMARY

In this study, we review what the self-employed in Finland think about their working conditions and future pension, as well as how these are reflected in their intentions to retire or continue working. We also review the reasons why the self-employed stop or continue working. Our study is based on the ad hoc module for self-employment collected as part of Statistics Finland's Labour Force Survey. Persons aged 50 or more were asked about their retirement intentions. The dataset of the study was 1,250 self-employed persons in Finland aged 50 or more.

'Retirement intentions' means an individual's estimate of when to retire, made when approaching retirement age. There are three different types of intentions:

- to stop working and to retire early;
- to continue working until retirement age, but not past it; and
- to continue working past the retirement age.

We talk about retirement intentions and time of retirement although 'ceasing/continuing to work and retiring' are not fully synonymous. In practice, however, they usually lead to the same result.

Work engagement and stress

The self-employed are often eager and committed to their work. The commitment can lead to long working hours, which may be reflected in the stress levels of the self-employed and their feeling of neglecting their private life for the sake of work.

Nearly one third of the self-employed said their working weeks are at least 50 hours long, and every third self-employed felt they were neglecting their private life. Nevertheless, the self-employed felt they could affect their working conditions. Three out of four respondents felt they were able to influence the content and arrangements of their work, as well as their working hours. Almost half of the self-employed said they are very pleased with their work. As many said they are enthusiastic about their work. However, the self-employed are also stressed: half of them had to work long hours to get the work done. Yet only every sixth respondent expressed problems with coping with their work daily. Compared to wage earners, the self-employed were more committed to and more satisfied with their work and more enthusiastic. They also found they can better

influence their work. On the other hand, the self-employed also found their work to be more stressful than the wage earners.

One third of the self-employed think they underinsure themselves

Previous studies show that the self-employed often underinsure themselves. The self-employed can affect the confirmed income that determines how much earnings-related pension they will get. In our survey, only around half of the self-employed respondents said they were adequately insured, while one third felt they did not pay enough in pension contributions. The rest were either unable to say or did not pay any pension insurance contributions at all. The latter group includes self-employed persons who are working in retirement and who, under law, do not have to take out pension insurance.

A majority expected to continue working past their retirement age

The self-employed commonly plan to retire late. Three out of five of the respondents estimated to continue working past their retirement age. One fifth estimated to work up to but not past their retirement age. Every eighth respondent estimated they would retire early.

Men, older, highly-educated and healthy self-employed plan to continue working

Many factors underlie retirement intentions. In addition to the traditional background variables of age, gender and educational level, we reviewed how working conditions and pension contribution adequacy affect the retirement intentions of the self-employed. Based on the model results that control the effect of different background variables simultaneously, self-employed men, those aged 60 or more and those with a higher education intended more often than others to continue working. Those who felt that their health would allow them to work until their retirement age planned to continue working more often than others. The self-employed who have no employees were more likely to intend to continue working than were the self-employed with employees and farmers.

Commitment, the opportunity to influence working conditions and enthusiasm increase intentions to continue working

Factors relating to working conditions were reflected in the retirement intentions of the self-employed. Work that holds a great meaning in life and the opportunities to influence one's work increased the intentions to continue working. Those who worked for at least 50 hours a week, those who were enthusiastic about their work and those who felt they can influence their work estimated more often than others that they will continue working past their retirement age. On the other hand, those who felt they were unable to influence their work estimated more often than others that they would stop working when reaching their retirement age. Looking at the whole picture, job satisfaction and work stress, which – when viewed separately – seemed to be connected to the retirement intentions, turned out not to be factors that affect the retirement intentions of the self-employed.

Low pension contributions increase the intentions to continue working

The notion of paying sufficiently high pension contributions is linked to the retirement intentions. For those who planned to retire early, this made no difference. Those who planned to work until their retirement age felt more often than others that they had paid enough in insurance contributions. Correspondingly, those who planned to continue working past their retirement age felt more often than others that they had not paid enough in pension contributions. This indicates that the decision to retire is also affected by economic factors. Small pensions can be topped up by working longer.

Pleasant work and economic factors reasons for continued working

The most general reason for working past the retirement age among the self-employed respondents was that they like their work. This was the case for two out of three respondents. However, some of the respondents' plans to continue working were based on financial issues. Every twelfth respondent gave this as a reason for working past their retirement age. The groups of self-employed persons who continue working for different reasons are very versatile.

Those who planned to continue working because they like their work were mostly over 60-year-old and highly educated. They also believed their health would allow them to work until and past their retirement age. They were also more pleased with and enthusiastic about their work.

Those who planned to continue working for financial reasons were more often self-employed without employees and more uncertain about how they would cope physically. Those who planned to continue working for financial reasons were more often living alone. This group also experienced stress more often. In addition, this group contained a higher number of people who felt they did not pay enough in pension contributions.

Some of the self-employed were unsure about whether they were going to continue working. One fourth of the respondents estimated that they would continue to work past their retirement age if there was enough work. Those belonging to this group experienced more often than others that they were able to influence their work and that their own health was good enough. On the other hand, the self-employed who belonged to this group were also more often dissatisfied with their work.

Commonly work stopped by own choice or for health reasons

The most common reasons for planning early retirement or retirement once reaching the retirement age was that the respondents did not want to continue working. More than four out of five who considered retiring early wanted to do so of their own choice. Of those who planned to stop working when reaching their retirement age, around three out of four estimated that they would stop working because they would not want to continue working. Female respondents and those under 60 wanted to stop working more often than male and older respondents, while those with a higher-level education wanted to stop working less often than those with a lower-level education. Those who were less enthusiastic about their work and felt their chances to influence their work were smaller more often desired to stop working at their retirement age at the latest.

Other reasons for the desire to stop working were related to health issues. For every seventh respondent who planned to retire early, health issues were the main reason for the decision, while every eighth of those planning to retire at their retirement age based their decision on that same reason. Naturally, those who were concerned about whether their health was good enough based their decision to retire early on health issues more often than did those who felt they were in good health. In addition to the health experience, those who considered retiring early due to health issues less often worked for more than 40 hours a week and more often experienced difficulties with coping at work. No differences

could be observed in terms of gender or age, but those planning to stop working due to health reasons less often had a higher academic degree.

Own desires underlie retirement intentions

More often than others, the self-employed explained their desire to retire early by their own desire to stop working. Correspondingly, the most common reason for the intention to continue working was that the respondent liked their own work. However, for some self-employed, the reasons for intending to continue working were financial and/or health-related; in other words, issues that forced the self-employed to either stop or continue working.

One third of the self-employed think that they have underinsured themselves. This affects their retirement intentions. Those who estimated that their pension provision is insufficient planned more often than others to continue working past their retirement age and stated financial issues as their reason for continuing to work. Those who referred to financial issues also had low-income risk qualities such as living alone and being in poorer health.

Retirement intentions of the self-employed partly different to those of wage earners

Identifying the differences between the retirement intentions and their underlying factors of the self-employed and the wage earners is important because, due to the differences, the starting point and the means used in trying to get the self-employed to extend their working lives may be different from those used for wage earners.

The retirement intentions and the intentions to continue working of the self-employed were partly similar to observations made of wage earners. There were some differences, though. A higher age and educational level have already earlier been connected to continued working, while a weaker health has been connected to early retirement. These results that apply to wage earners are similar to those of this study. Gender, on the other hand, has not been observed to make a difference in terms of the retirement intentions of wage earners, while our study revealed that self-employed men intended to continue working longer more often than self-employed women. Higher income has been observed to lead to earlier retirement among the wage earners. The effect was similar among the self-employed, but the connection was clearly weaker than among the wage earners.

If work is an important part of life, the intention to work longer increases among wage earners as well as self-employed people. The same applies to the opportunities to influence one's work and the eagerness related to work. However, deviating from previous results concerning wage earners, job satisfaction did not emerge as a factor affecting continued working. Contrary to wage earners, factors relating to stress were not observed to impact the intentions of the self-employed to continue working. However, comparing conditions at work to those of wage earners is difficult because the results concerning the wage earners have been collected from several different studies.

SISÄLTÖ

1 Johdanto	17
2 Eläkkeelle jäämisen ajankohtaan ja eläkkeen ohella työskentelyyn vaikuttavia tekijöitä	21
2.1 Yksilötason taustatekijät ja yritysmuoto	21
2.2 Työhön liittyvät tekijät ja työolot.....	24
2.3 Oletukset yrittäjien eläke- ja työssäjatkamisaikeisiin vaikuttavista tekijöistä.....	26
3 Aineiston kuvaus ja työolojen vertailu	29
3.1 Yrittäjät ja heidän eläkeaikeensa	29
3.2 Yrittäjien terveydentila, perhetilanne, yrittäjäuran pituus ja eläketurvan taso	32
3.3 Yrittäjien työhön liittyvät tekijät ja työolot ja vertailu palkansaajiin.....	34
4 Yrittäjien eläkeaikeet – kuka jatkaa, kuka ei?	39
4.1 Yksilötason taustatekijät.....	39
4.2 Työhön liittyvät tekijät.....	41
4.3 Yrittäjäuran pituus, kotitalouden tulot ja eläketurvan riittävyys	43
5 Yrittäjien eläkeaikeisiin vaikuttavat tekijät ja työssä jatkamisen syyt – mallitulokset	45
5.1 Eläkeaikeisiin vaikuttavat tekijät.....	45
5.2 Työskentelyn lopettamisen ja työssä jatkamisen syyt.....	50
6 Lopuksi	55
6.1 Yrittäjien työolot ja eläketurva	55
6.2 Yrittäjien eläkeaikeet ja työssä jatkamisen syyt.....	56
6.3 Yrittäjien eläkeaikeiden vertailu palkansaajiin.....	60
6.4 Pohdintaa ja jatkotutkimusaiheita.....	62
Lähteet	65
Liite: Yrittäjien työssäjatkamisaikeet ja taustatekijät	70

1 Johdanto

Työurien pidentäminen helpottaa väestön ikääntymisen tuomia haasteita sekä julkisten menojen rahoituksen että eläkejärjestelmän kestävyden näkökulmasta. Myös eläkejärjestelmän uudistamisessa työurien pidentäminen on otettu yhdeksi tavoitteeksi. Yrittäjät ovat merkityksellinen osa työvoimaa, mutta tutkimustietoa heidän työskentely- ja eläkeaikeistaan ei juurikaan ole.

Yrittäjät eroavat palkansaajista monessa suhteessa. Yrittäjät jäävät eläkkeelle palkansaajia vanhempina ja he ovat palkansaajia useammin kiinnostuneita jatkamaan työskentelyä eläkkeen ohella (Salonen & Lampi 2015; Tenhunen 2017; Nivalainen & Tenhunen 2018). Yrittäjien työurien on myös havaittu olevan palkansaajia pidempiä (Kuivalainen ym. 2018). Yritystoimintaan liitetään usein itsenäisyyttä ja vapautta. Toisaalta yrittäjillä taloudellisen tilanteen riippuvuus yritystoiminnan menestyksestä ja vastuu yritystoiminnan sujumisesta voivat aiheuttaa myös stressiä.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, millaiseksi yrittäjät näkevät työolonsa ja tulevan eläketurvansa sekä sitä, miten nämä tekijät heijastuvat yrittäjien eläkeaikeisiin. Eläkeaikeilla tarkoitetaan tässä aikomusta lopettaa työnteke ennen vanhuuseläkeikää tai vanhuuseläkeiässä tai aikomusta jatkaa työskentelyä vielä vanhuuseläkeiän jälkeen.¹ Yrittäjien kokemuksia työoloista, heidän omaa näkemystään eläketurvan riittävydestä tai näiden merkitystä työssä jatkamiselle vanhuuseläkeiässä ei ole aikaisemmin kartoitettu tässä mittakaavassa. Tutkimuksessa tarkastellaan myös syitä työnteon lopettamiselle ja syitä työnteon jatkamiselle vanhuuseläkeiän kynnyksellä. Aikaisempaa tutkimustietoa asiasta ei ole. Tutkimuksen aineistona käytetään Tilastokeskuksen vuoden 2017 Työvoimatutkimuksen osana kerättyä Yrittäjyyden Ad hoc -moduulia, jossa eläkeaikeita on kysytty 50 vuotta täyttäneiltä yrittäjiltä. Aineisto sisältää 1 250 yrittäjää.

Vaikka yrittäjyys on yhteiskunnallisesti merkittävä ilmiö ja yrittäjät ovat ikärakenteeltaan vanhempia kuin palkansaajat², yrittäjien eläkkeellesiirtymisaikeista ja eläkkeen ohella työskentelyyn liittyvistä aikomuksista ei ole Suomessa juurikaan

1 Tarkalleen ottaen tutkimuksessa tarkastellaan yrittäjien aikomuksia työskentelyn lopettamisen ajankohdasta kolmen vaihtoehdon välillä: suunnittelevatko he lopettavansa työskentelyn ennen vanhuuseläkeikää, jatkavansa työssä vanhuuseläkeikään asti, mutta ei sen jälkeen, vai aikovatko he jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen. Vaikka työskentelyn lopettaminen/jatkaminen ja eläkkeelle siirtyminen eivät ole täysin toistensa synonyymejä, käytännössä ne kuitenkin useimmiten tarkoittavat samaa lopputulosta.

2 Yrittäjien osuus työllisistä Suomessa on noin 12 prosenttia. Yrittäjistä 62 prosenttia on yli 45-vuotiaita. Vastaava osuus palkansaajilla on 47 prosenttia. 65 vuotta täyttäneiden osuus yrittäjistä on 11 prosenttia, kun tämän ikäisten osuus palkansaajista on vain kaksi prosenttia. (Sutela & Pärnänen 2018.)

tarkempaa tietoa³. Myös kansainvälisissä tutkimuksissa tieto yrittäjien eläkeaikeista on vähäistä. Tietoa yrittäjien eläkeaikeista on lähinnä tietyistä ammattiryhmistä, erityisesti lääkäreistä (esim. Hann ym. 2011; Smith ym. 2017; Wijeratne ym. 2017). Paitsi että tieto yrittäjien eläkeaikeista on puutteellista, yleisesti ottaen tietoa vanhemmista yrittäjistä ylipäänsä on vain vähän (ks. kuitenkin Karoly & Zissimopoulos 2004; Weber & Schaper 2004; Zissimopoulos & Karoly 2009).

Yrittäjien eläkeaikomukset voivat poiketa palkansaaajien eläkeaikomuksista useista syistä. Heidän mahdollisuutensa vaikuttaa työtehtäviinsä ja työaikatauluihin voivat olla palkansaaajia paremmat. Siinä missä palkansaaajilla on lakisääteinen vähimmäisalaikäraja tai yläikäraja vanhuuseläkkeelle jäämiselle, yrittäjät voivat vapaammin vaikuttaa siihen, milloin lopettavat työskentelyn tai vähentävät työskentelyä ennen lopullista eläkkeelle siirtymistä. Yrittäjäyhteen liitetään usein vapautta ja innostusta omaa työtä kohtaan. Toisaalta yrittäjien työpäivät ja -viikot voivat venyä pitkiksi, ja yrittäjistä voi myös tuntua, ettei aika riitä töiden tekemiseen tai töiden ulkopuoliseen elämään. Osalle yrittäjistä työ voi olla keskeinen osa elämää positiivisessa mielessä, osalle työn suuri rooli elämässä voi taas tuntua kuormittavalta ja raskaalta. Nämä tekijät voivat vaikuttaa yrittäjien eläkeaikeisiin palkansaaajista poikkeavalla tavalla.

Yrittäjien eläkevakuutus eroaa luonteeltaan palkansaaajien eläkevakuutuksesta. Yrittäjä voi itse vaikuttaa palkansaaajia enemmän siihen, millaista eläkevakuutusmaksua hän maksaa. Tutkimuksissa on huomattu, että osa yrittäjistä määrittelee eläkevakuutusmaksun perusteena olevan työtulonsa todellisia tuloja alhaisemmaksi (Hyrkkänen 2009; Järnefelt 2011; Knuuti & Palomurto 2015; Suomen Yrittäjät 2017).⁴ Tämä heijastuu aikanaan myös eläkkeen suuruuteen. Yrittäjien eläkkeet ovatkin jääneet keskimäärin palkansaaajia matalammiksi. Kun kaikkien eläkkeensaajien keskieläke vuonna 2014 oli 1 550 euroa, yrittäjätaustaisten kokonaiseläke oli 1 400 euroa (Salonen & Lampi 2015). Vuonna 2018 neljänneksellä yrittäjistä työeläkkeen pohjana oleva työtulo oli sen alarajan (7 656 euroa) tuntumassa (Minimin mukaan vakuuttavien... 2019).

3 Hyrkkänen (2006) tarkastelee yrittäjien ja palkansaaajien eläkeaikeita (jäää eläkkeelle viimeistään 63-vuotiaana ja jatkaa yli 63-vuotiaaksi). Aineistossa on kuitenkin vain 205 yrittäjää, eikä kuvailevassa tarkastelussa saada tilastollisesti merkityseviä yhteyksiä yrittäjillä juuri minkään tekijän suhteen.

4 Lain mukaan yrittäjän eläkevakuutuksen työtulo tulisi määritellä vastaamaan ansiota, joka vastaavan työn tekemisestä pitäisi saada palkkatulona. Käytännössä tämän valvominen on mahdotonta ja työtulo määritellään usein matalaksi (Suomen Yrittäjät 2017). Esimerkiksi Suomessa vakiintuneiden yrittäjien kohdalla heidän eläkemaksun ja eläkkeen määrittävä työtulo jää usein selvästi yritystoiminnan verotettavaa ansiotuloa matalammiksi (Knuuti & Palomurto 2015).

Haastava taloudellinen tilanne ja matalaksi jäävä työeläketurva voivat kannustaa jatkamaan työskentelyä pidempään. Yrittäjä voi myös tuntea velvollisuutta jatkaa työssä pidempään, kenties yritystoiminnan jatkajan löytämisen toivossa, tai koska tuntee velvollisuutta työntekijöiden työpaikkojen turvaamisesta (Dyck ym. 2002; Hassard ym. 2006). Toisaalta hyväkään eläkkeen taso ei välttämättä houkuta jäämään eläkkeelle, jos työskentelyn jatkaminen tuntuu mielekkäältä.

Yrittäjien on palkansaajia joustavammin mahdollista siirtyä vähitellen eläkkeelle sopeuttamalla yritystoimintansa laajuutta ja oman työpanoksen määrää. Yksi vähitellen eläkkeelle siirtymisen keinoista on työssä jatkaminen vanhuuseläkkeen ohella. Tutkimukset osoittavat, että yrittäjät paitsi usein suunnittelevat liukuvaa eläkkeelle siirtymistä (Foster-Holt 2013), he myös useammin jatkavat työskentelyä vanhuuseläkkeellä (Suomessa Polvinen ym. 2019; Euroopassa esim. Wahrendorf ym. 2017). Suomessa palkansaajista hieman useampi kuin joka kymmenes työskentelee eläkkeellä, yrittäjistä sen sijaan joka kolmas (Polvinen ym. 2019). Yritystoiminnan jatkamiseen eläkkeen ohella voi kannustaa se, että yrittäjän eläkevakuutus ei ole pakollinen vanhuuseläkkeellä työskenteleville yrittäjille.

Vähäisen olemassa olevan tiedon perusteella näyttää siltä, että yrittäjillä ja palkansaajilla työssä jatkamisen ja eläkkeelle jäämisen edellytykset ja kannusteet poikkeavat toisistaan. Yrittäjien työssä jatkamiseen vaikuttavien ominaisuuksien tunnistaminen on tärkeää, kun pohditaan yrittäjien työuria, työssä jatkamista ja eläkkeelle siirtymisen ajoitusta. Jotta yrittäjien eläkkeelle jäämisen myöhentämistä tai eläkkeellä työskentelyä voitaisiin edistää, tarvitaan tietoa siitä, mitkä tekijät heillä vaikuttavat eläkkeelle jäämisen ja työskentelyn jatkamisen taustalla.

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme, millaisia työssä jatkamisen ja eläkkeelle siirtymisen aikeita yrittäjillä on ja mitkä tekijät ovat yrittäjien eläkkeelle siirtymisen ajankohdan valinnan taustalla. Tutkimme, millaiset yrittäjät haluavat jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen ja millaiset puolestaan eivät aio jatkaa vanhuuseläkeikään asti. Erityisenä kiinnostuksen kohteena on työhön ja työoloihin liittyvät tekijät sekä niiden vaikutus eläkeaikeisiin. Lisäksi kiinnitämme huomiota työeläketurvan tasoon yhtenä työskentelyn lopettamisen ajankohtaan vaikuttavana tekijänä. Analysoimme myös syitä, miksi yrittäjät arvioivat lopettavansa työskentelyn viimeistään eläkeiässä tai jatkavansa sitä vielä eläkeiän jälkeen.

Tutkimuksen rakenne on seuraava: Aluksi keskustellaan eläkkeelle jäämisen ajankohtaan ja eläkkeen ohella työskentelyyn vaikuttavista tekijöistä aikaisemman tutkimuksen valossa. Suuri osa kirjallisuudesta käsittelee palkansaajia, mutta myös yrittäjistä on jonkin verran tietoa. Kolmannessa luvussa esitellään

käytetty aineisto. Tässä yhteydessä verrataan myös yrittäjiä ja palkansaajia toisiinsa soveltuvilta osin. Neljännessä luvussa tarkastellaan yrittäjien eläkeaikeita erikseen heidän taustatekijöidensä sekä työhön ja työoloihin ja eläketurvan tasoon liittyvien kokemusten suhteen. Viidennessä luvussa tarkastellaan eläkeaikeisiin vaikuttavia tekijöitä sekä työntönteon lopettamisen tai jatkamisen taustalla olevia syitä tilastollisen mallinnuksen avulla. Lopuksi esitetään yhteenveto ja keskustelua tuloksista.

2 Eläkkeelle jäämisen ajankohtaan ja eläkkeen ohella työskentelyyn vaikuttavia tekijöitä

Eläkkeelle jäämisen ajankohtaa ja eläkkeen ohella työskentelyä voidaan lähestyä sekä aikomuksien että toteutuneiden päätösten näkökulmasta. Suomalaisien aikomuksia jäädä eläkkeelle ennen varsinaista eläkeikää tai vasta varsinaisen eläkeiän jälkeen on tutkittu useissa viimeaikaisissa tutkimuksissa (esim. Järnefelt & Nivalainen 2016; Nivalainen & Järnefelt 2017; Tenhunen 2017; Nivalainen & Tenhunen 2018). Niissä on todettu, että suomalaisten joukosta löytyy kiinnostusta sekä eläkkeelle siirtymisen aikaistamiseen että sen lykkäämiseen. On myös havaittu, että aikaistajat ja lykkääjät eroavat toisistaan monen taustatekijän suhteen. Tulokset aikomuksista työskennellä eläkkeen ohella ja toteutuneesta työskentelystä eläkkeen ohella ovat samansuuntaisia (Tenhunen 2017; Polvinen ym. 2019; Polvinen & Kuivalainen 2019).

Koska tietoa yrittäjien eläkeaikeista on vähän, seuraavassa tarkastellaan eläkeaikeisiin ja eläkkeen ohella työskentelyyn vaikuttavia tekijöitä aikaisemman, lähinnä palkansaajia koskevan, tutkimuksen perusteella. Yleisesti ottaen aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että eläkkeelle siirtymiseen heijastuvat paitsi monet yksilöön ja hänen lähipiiriinsä liittyvät henkilökohtaiset tekijät, myös työtehtäviin ja työoloihin liittyvät tekijät.⁵ Käymme läpi aiempien tutkimusten perusteella keskeisten tekijöiden ja eläkeaikeiden välisiä yhteyksiä ja lopuksi esitämme näiden perusteella oletuksia eri tekijöiden vaikutuksesta yrittäjien työssäjatkamisaikeisiin.

2.1 Yksilötason taustatekijät ja yritysmuoto

Suomalaisissa tutkimuksissa on todettu, että sukupuoli ei vaikuta eläkeaikeisiin tai aikomuksiin työskennellä eläkkeen rinnalla (esim. Järnefelt & Nivalainen 2016; Nivalainen & Järnefelt 2017; Tenhunen 2017; Nivalainen & Tenhunen 2018). Vanhuuseläkkeellä työskentelevien on kuitenkin havaittu olevan useammin miehiä sekä Suomessa että kansainvälisesti (Suomessa Polvinen & Kuivalainen 2019; Euroopassa esim. Wahrendorf ym. 2017). Eläkkeellä työs-

⁵ Esimerkiksi Fisher ym. (2016) esittävät laajan kirjallisuuskatsauksen eläkkeelle siirtymisen ajoitukseen vaikuttavista asioista.

kentelevien yrittäjien joukossa miesten osuus on suurempi kuin palkansaajina työskentelevillä (von Bonsdorff ym. 2017).

Aikaisemmat tutkimukset osoittavat, että mitä vanhempi henkilö on, sitä useammin hän aikoo jatkaa työssä pidempään (Hochguertel 2015; Nivalainen & Järnefelt 2017). Iän vaikutus heijastaa osin sitä, että ne, jotka ovat jatkaneet työssä, ovat valikoitunut joukko ikäisistään; tästä joukosta ovat pääosin jo karsiutuneet pois ne, joilla terveys tai motivaation puute tai jokin muu syy on esteenä työssä jatkamiselle.

Eläkeaikeissa on myös selkeä sosioekonominen ulottuvuus. Korkeammin koulutetut tai korkeammassa työmarkkina-asemassa olevat palkansaajat aikovat useammin jatkaa työssä pidempään tai työskennellä eläkkeen ohella (Järnefelt & Nivalainen 2016; Böckerman & Ilmakunnas 2017; Tenhunen 2017; Nivalainen & Järnefelt 2017; Nivalainen & Tenhunen 2018). Korkeasti koulutettujen on myös havaittu useammin työskentelevän eläkkeen ohella (Suomessa Polvinen & Kuivalainen 2019; Euroopassa esim. Wahrendorf ym. 2017). Koulutuksen merkitys työssä jatkamisessa voi korostua yrittäjillä; on viitteitä siitä, että työssä pidempään jatkavat yrittäjät olisivat palkansaajia korkeammin koulutettuja (Hyrkkänen 2006; van Solinge 2015; von Bonsdorff ym. 2017).

Taloudellinen tilanne, mitattuna esimerkiksi varallisuudella, tuloilla tai eläketuloilla, vaikuttaa eläkkeelle siirtymiseen. Parempi taloudellinen tilanne mahdollistaa aikaisemman eläkkeelle jäämisen (Nivalainen & Järnefelt 2017), kun taas alhaisempi tulotaso, pienempi varallisuus tai heikommaksi arvioitu eläkeaikainen toimeentulo voivat kannustaa ihmisiä jatkamaan työssä pidempään (van Solinge & Henkens 2014; Nivalainen & Tenhunen 2018). Vanhuuseläkkeen ohella työskentelyn ja tulojen yhteydestä on ristiriitaista näyttöä palkansaajilla.⁶ Yrittäjillä taloudellisen tilanteen vaikutus voi poiketa palkansaajista: on havaittu, että suurempituloiset yrittäjät useammin jatkavat työssä ja vanhuuseläkkeellä työskentelevät yrittäjät ovat palkansaajia suurempituloisia (Parker & Rougier 2007; von Bonsdorff ym. 2017; Polvinen ym. 2019). Toisaalta Hyrkkänen (2006) ei havainnut pidempään työssä jatkamista aikovien yrittäjien poikkeavan tuloiltaan aikaisemmin eläkkeelle jäämistä suunnittelevista.

Karttuneen eläkkeen määrä mittaa eläkeaikeista toimeentuloa, joten voidaan olettaa, että ne, joilla on pienempi karttunut eläke, aikovat jatkaa työssä pidem-

⁶ Eläkkeellä työskentelyn on havaittu olevan yleisempää sekä tulojakauman ala- että yläpäässä (esim. Cahill ym. 2006). Osa puolestaan on havainnut pienituloisimpien (esim. de Wind ym. 2016) ja osa suurituloisimpien (esim. Fasbender ym. 2016; Wahrendorf ym. 2017) työskentelevän yleisemmin vanhuuseläkkeellä. Suomalaisessa tutkimuksessa eläkkeellä työskentelevien havaittiin olevan suurempituloisia (Polvinen ym. 2019). Toisaalta Polvinen & Kuivalainen (2019) eivät havainneet tulojen vaikuttavan eläkkeellä työskentelyyn.

pään (van Solinge & Henkens 2014; Damman ym. 2015). Suomessa yrittäjille karttuneen eläkkeen määrä on erityisen kiintoisa tarkastelukohde, koska yrittäjät voivat itse vaikuttaa siihen, mille työtulolle he ottavat eläkevakuutuksen. Eläkemaksu määräytyy työtulon perusteella, mutta se vaikuttaa myös suoraan karttuneen eläkkeen määrään. Yrittäjien eläkevakuutusmaksuihin liittyy kiinteästi kysymys alivakuuttamisesta eli siitä, maksetaanko eläkevakuutusmaksua todellisten tulojen perusteella. Usein eläkevakuutusmaksun perusteena oleva työtulo on arvioitu todellisia tuloja pienemmäksi (Hyrkkänen 2009; Järnefelt 2011; Knuuti & Palomurto 2015; Suomen Yrittäjät 2017). Tämä johtaa pienempään karttuneeseen eläkkeeseen, jolloin työssä jatkaminen vanhuuseläkkeellä voi olla tarpeen toimeentulon turvaamiseksi.

Terveys ja mahdollisuus jatkaa työssä kulkevat käsi kädessä. Ne, jotka uskovat terveytensä puolesta pystyvänsä työskentelemään eläkeikään saakka ja ne, joilla on hyvä terveys ja työkyky, aikovat useammin jatkaa työssä pidempään. Tämä pätee sekä palkansaajiin että yrittäjiin (esim. Nivalainen & Järnefelt 2017; von Bonsdorff ym. 2017). Heikoksi koettu terveys sen sijaan saa jäämään eläkkeelle aikaisemmin (van Solinge & Henkens 2007; Tuominen ym. 2012; Solem ym. 2014; Nivalainen & Järnefelt 2017; Nivalainen & Tenhunen 2018).

Perhetilanne heijastaa yksilön sosiaalista ympäristöä, joka voi vaikuttaa eläkkeellejäämispäätöksiin. Puolison olemassaolo ylipäänsä vaikuttaa eläkkeelle siirtymiseen; ne, joilla ei ole puolisoa, aikovat useammin jatkaa työssä pidempään (van Solinge & Henkens 2014; Hochguertel 2015; Nivalainen & Tenhunen 2018). Toisaalta puolison työmarkkina-asetella on vaikutusta: ne, joiden puoliso ei ole työelämässä, aikovat jäädä eläkkeelle aikaisemmin ja aikovat harvemmin työkennellä eläkkeen ohella (Tuominen ym. 2012; Tenhunen 2017). Yrittäjillä perhetekijöiden vaikutus eläkeaikeisiin voi erota palkansaajista. On saatu viitteitä siitä, että yrittäjillä perhetekijät eivät vaikuttaisi eläkkeelle jäämiseen (Parker & Rougier 2007; Kautonen ym. 2012). Toisaalta Hochguertel (2015) havaitsi, että yrittäjillä eläkkeelle jäämisen syy oli palkansaajia useammin puolison kanssa samaan aikaan eläköityminen. Myös Hyrkkäsen (2006) tutkimuksessa puolison työmarkkina-asetella oli vaikutusta: työssä oleva puoliso lisäsi yrittäjillä selvästi jatkamisaikeita verrattuna tilanteeseen, jossa puoliso ei ole työssä.

Yrittäjien eläkeaikeita tai eläkkeellä työskentelyä tarkastelevat tutkimukset eivät yleensä ole erotelleet yritysmuotoa (esim. van Solinge 2014; Hochguertel 2015; Tenhunen 2017; Nivalainen & Tenhunen 2018). Eläkeaikeisiin voi kuitenkin olla merkitystä sillä, onko maanviljelijä, työnantajayrittäjä vai yksinyrittäjä. Erityisesti työnantajayrittäjillä voi olla sekä eläköitymistä helpottavia että sitä

vaikeuttavia tekijöitä. Työnantajayrittäjät voivat ehkä useammin myydä yrityksen eläkkeelle siirtymisen yhteydessä, joka voi mahdollistaa aikaisemman eläkkeelle siirtymisen. Toisaalta työnantajayrittäjillä on vastuu ihmisten työpaikoista, mikä voi vaikuttaa eläkeaikomuksiin myöhentävästi. (Esim. Dyck ym. 2002; Hassard ym. 2006.) Hyrkkänen (2006) havaitsikin, että jatkajaa vailla olevat yrittäjät aikoivat pidentää työuraansa muita yleisemmin.

2.2 Työhön liittyvät tekijät ja työolot

Työ on usealle merkittävä osa elämää. Sen positiiviset puolet, kuten palkitsevuus ja sosiaaliset suhteet voivat kannustaa jatkamaan pidempään töissä, kun taas työn vaatavuus ja kuormittavuus voivat vaikuttaa päinvastaiseen suuntaan. Yrittäjillä työn keskeisyys voi korostua, sillä he ovat usein erittäin sitoutuneita työhönsä, mutta heidän työnsä voi vaatia pitkiä työpäiviä ja -viikkoja ja siten se voi olla myös kuormittavaa.

Työn keskeisyyden elämässä on todettu palkansaajilla vaikuttavan paitsi aikomuksiin jatkaa pidempään työssä (Tuominen ym. 2012; Järnefelt & Nivalainen 2016) myös toteutuneeseen työssä jatkamiseen (van Solinge 2015). Yrittäjillä työn tärkeyden elämässä on huomattu selittävän työssäjatkamisaikeita palkansaajia heikommin (Hyrkkänen 2006). Havainnon taustalla voi olla se, että työ on yrittäjillä usein keskeisempi elämänalue kuin palkansaajilla (Mannheim & Cohen 1978; Hyrkkänen 2006). Yrittäjät ovat usein hyvin sitoutuneita yritykseensä, eivätkä välttämättä pysty erottelemaan työtä ja vapaa-aikaa. Tämän seurauksena he voivat joutua tilanteeseen, jossa kokevat laiminlyövänsä perhe-elämää työn vuoksi. (Pierce ym. 2001; Bann 2009; Kautonen ym. 2012.) Yrittäjät kokevatkin kodin ja perhe-elämän vähemmän tärkeäksi kuin palkansaajat (Hyrkkänen 2006).

Yksi mittari työn keskeisyydelle elämässä voi yrittäjillä olla työn vaatima aika mitattuna esimerkiksi työviikon pituudella. Yrittäjien työaikaa ei säädellä lainsäädännöllä samalla tavoin kuin palkansaajien työaikaa. Yrittäjät tekevätkin keskimäärin pidempää työviikkoa kuin palkansaajat (Hochguertel 2015; Sutela & Pärnänen 2018). Vapaaehtoisesti tehtynä pitkät työviikot voivat olla yhteydessä siihen, että työn koetaan olevan positiivisessa mielessä merkittävä osa elämää. Mikäli työviikon pituuden tulkitaan heijastavan työn keskeisyyttä elämässä, voidaan olettaa, että pidempää työviikkoa tekevät aikovat useammin jatkaa työssä pidempään. Toisaalta pidemmän työviikon taustalla voi olla taloudellinen tavoite kerätä varallisuutta eläkettä varten tai esimerkiksi kiireisestä työti-

lanteesta tai ylimitoitetusta työmäärästä johtuva syy. Tällöin pidempi työviikko voi olla yhteydessä toiveeseen siirtyä aikaisemmin eläkkeelle.

Molemmien suuntaisista vaikutuksista on näyttöä. Hochguertel (2015) ja Damman ym. (2015) havaitsivat pidemmän työviikon vähentävän aikaisen eläköitymisen aikeita. Toisaalta esimerkiksi yleislääkäreiden eläkeaikeita Australiassa kartoittanut tutkimus havaitsi, että pidempää työviikkoa tekevät aikoiivat jäädä useammin eläkkeelle ennen vanhuuseläkeikää (Pit & Hansen 2014). Myös palkansaajilla työtuntien määrän on havaittu olevan yhteydessä eläkkeelle jäämiseen; suurempi työtuntien määrä vähentää työssä jatkamista (Berglund ym. 2017). Työviikon pituus vaikuttaa myös työskentelyn jatkamiseen eläkeiässä; ne, jotka tekivät pidempää työviikkoa, harvemmin työskentelivät eläkkeen ohella (Wahrendorf ym. 2017).

Korkeamman työtyytyväisyyden on havaittu olevan yhteydessä vähäisempiin eläkeaikeisiin palkansaajilla (Böckerman & Ilmakunnas 2017). Aikaisemmat tutkimukset osoittavat, että yrittäjät ovat tyytyväisempiä työhönsä kuin palkansaajat (esim. Andersson 2008; Benz & Frey 2008). Myös Suomessa on havaittu vastaavaa. Kuitenkaan työtyytyväisyyden ei ole havaittu vaikuttavan eri tavalla eläkeaikeisiin yrittäjillä ja palkansaajilla; molemmilla ryhmillä korkeampi työtyytyväisyys lisää aikeita jäädä eläkkeelle myöhemmin (Kautonen ym. 2012).

Palkansaajia koskevassa tutkimuksessa on havaittu, että vaikutusmahdollisuudet työhön ovat tärkeitä eläkeaikeisiin vaikuttavia tekijöitä. Vähäinen kontrollin mahdollisuus työhön lisää eläkeaikeuksia ja suuremmat vaikutusmahdollisuudet työhön, kuten työaikoihin, työn järjestykseen ja työn sisältöön, lisäävät aikomuksia jatkaa työssä pidempään (Wahrendorf 2012; Hellemans & Closon 2013; Järnefelt & Nivalainen 2016). Yrittäjillä on usein palkansaajia suuremmat vaikutusmahdollisuudet työhönsä (Pärnänen & Sutela 2018), joten on epävarmaa, missä määrin palkansaajia koskevat löydökset ovat sovellettavissa yrittäjien eläkeaikeisiin. On kuitenkin viitteitä siitä, että vaikutusmahdollisuudet vaikuttaisivat työssä jatkamiseen yrittäjillä. Esimerkiksi Hyrkkänen (2006) havaitsi, että yrittäjillä erityisesti mielenkiintoinen työ ja vaikutusmahdollisuudet omaan työhön olivat tärkeitä työssä jatkamiseen kannustavia tekijöitä. Yrittäjillä näiden tekijöiden vaikutus oli selvempi kuin palkansaajilla.

Työhön liittyvien fyysisten ja psyykkisten kuormitustekijöiden on havaittu lisäävän eläkeaikeita ja aikaistavan eläkkeelle siirtymistä sekä yrittäjillä että palkansaajilla (Hyrkkänen 2006; Henskens & Leenders 2010; Pit & Hansen 2014; Hochguertel 2015; Carr ym. 2016; Berglund ym. 2017; Böckerman & Ilmakunnas 2017). Myös työhön liittyvän stressin on havaittu vaikuttavan eläkeaikei-

siin. Ne, joilla on korkea stressitaso, aikovat useammin jäädä eläkkeelle aikaisemmin (Wahrendorf ym. 2012; Pit & Hansen 2014). Stressitaso vaikuttaa myös työssä jatkamiseen; eläkkeellä työskentelevät yrittäjät kokivat vähemmän työhön liittyvää stressiä ennen eläkkeelle siirtymistä verrattuna eläkkeelle jääneisiin (von Bonsdorff ym. 2017). Työn imua mittaavan työinnostuneisuuden on havaittu olevan merkitsevä tekijä myöhäisemmissä eläkeaikeissa palkansaajilla (Perhoniemi 2016).

Työmarkkinakiinnittymisen vahvuutta elämän aikana voidaan mitata työuran pituudella. Eläkeikää lähestyvillä lyhyempi kertynyt työura heijastaa usein rikkonaisempaa työhistoriaa. Palkansaajilla on havaittu, että ne, joilla on lyhyempi työura, aikovat jatkaa työssä pidempään (Tuominen ym. 2012). Toisaalta on myös saatu viitteitä siitä, että työuran pituus ei vaikuttaisi työssä jatkamiseen: eläkkeellä työskentelyä jatkaneet eivät eronneet kokonaan eläköityneistä työuran pituuden suhteen (Wahrendorf ym. 2017). Eläkkeelle jääneillä yrittäjillä on eläkkeelle jääneitä palkansaajia pidempi työura (Hochguertel 2015), mutta tämä kertonee lähinnä siitä, että yrittäjät jatkavat palkansaajia pidempään työssä.

2.3 Oletukset yrittäjien eläke- ja työssäjatkamisaikaisiin vaikuttavista tekijöistä

Aikaisempi tutkimus on käsitellyt laajasti tekijöitä, jotka heijastuvat työskenteilyn jatkamiseen vanhuuseläkeiän kynnyksellä. Osa taustatekijöistä voi vaikuttaa yrittäjien kohdalla heikommin, voimakkaammin tai eri suuntaisesti kuin palkansaajilla. Tässä tutkimuksessa taustamuuttujina käytetään sekä yksilöön että hänen työhönsä ja työoloihinsa liittyviä tekijöitä. Yrittäjien osalta on hyvä huomioida myös yrittäjäuran pituus ja heidän palkansaajista poikkeava mahdollisuus vaikuttaa oman eläketurvansa määrittävään työtuloon.

Sosiodemografisten taustatekijöiden (sukupuoli, ikä, koulutus) tiedetään vaikuttavan eläkepäätöksiin. Suomessa sukupuolten välillä ei ole havaittu eroja palkansaajien eläkeaikeissa, mutta työskentelyn eläkkeen ohella on todettu olevan yleisempää miehillä kuin naisilla. Aiemmat tutkimukset ovat myös osoittaneet, että vanhemmat ja korkeammin koulutetut suunnittelevat jatkavansa pidempään. Aikaisempien tutkimusten perusteella voidaankin odottaa, että vanhemmat ja korkeasti koulutetut yrittäjät aikovat jatkaa työssä pidempään, ja mikäli sukupuolella on merkitystä, todennäköisemmin miehet suunnittelevat jatkavansa naisia pidempään.

Yritysmuodon vaikutuksesta eläkeaikeisiin ei ole aikaisempaa tutkimusta. On kuitenkin todettu, että maatalousyrittäjät, yksinyrittäjät ja työnantajayrittäjät eroavat toisistaan monessa suhteessa. Siksi voidaan olettaa, että myös heidän työssäjatkamisaikeensa voivat olla erilaisia.

Terveys on eräs keskeisimmistä eläkepäättöksiin vaikuttavista tekijöistä. Käsi- tyn oman terveyden riittävydestä on luonteva peruste omille suunnitelmille jatkaa työssä. Terveydentilaansa luottavamemmin suhtautuvien yrittäjien voidaan olettaa jatkavan työssään pidempään.

Aikaisemman palkansaajia koskevan tutkimuksen mukaan myös perhetilanne vaikuttaa eläkeaikeisiin. Perhetekijöiden vaikutus ei aiempien tutkimusten perusteella ole kuitenkaan selkeä. Työelämän ulkopuolella oleva puoliso voi vähentää jatkamishaluja ja työssä oleva puoliso puolestaan lisätä niitä. Toisaalta on myös havaittu, että yksin elävät aikoisivat jatkaa työssä pidempään. Yrittäjillä on saatu viitteitä siitä, että perhetekijät eivät vaikuttaisi eläkeaikeisiin, mutta on myös havaittu, että puolison toiminnalla olisi merkitystä eläkkeelle siirtymisen ajoittumiseen. Tässä tutkimuksessa perhetilanteen oletetaan vaikuttavan yrittäjien eläkeaikeisiin.

Työllä ja työoloilla on todettu olevan vaikutusta eläkeaikeisiin. Osa työhön liittyvistä tekijöistä vaikuttaa työssäjatkamista kannustavasti, osa taas lisää houkutusta siirtyä aiemmin eläkkeelle. Yrittäjille työllä voi olla erityisen suuri merkitys. Omaan yritykseen ollaan usein valmiita käyttämään aikaa, ja siihen ollaan voimakkaasti omistautuneita ja sitoutuneita. Aiempien tutkimustulosten valossa työn keskeisyys elämässä ja omistautuneisuus työlle lisäävät aikeita jatkaa työssä. Tulos perustuu kuitenkin lähinnä palkansaajista tehtyihin havaintoihin, yrittäjien osalta tästä on heikompaa näyttöä. Tästä huolimatta tutkimuksessa huomioidaan yrittäjien työn merkitys heidän elämässään, ja työlle omistautuneisuuden oletetaan lisäävän aikeita jatkaa työssä.

Työtyytyväisyys ja vaikutusmahdollisuudet työhön ovat keskeisiä työolotekijöitä. Niiden on havaittu olevan merkityksellisiä eläkeaikeiden kannalta niin palkansaajilla kuin yrittäjilläkin. Tyytyväisyyden ja laajempien vaikutusmahdollisuuksien voidaan olettaa lisäävän työssäjatkamisaikeita. Toisaalta paljon aikaa ja voimavaroja vaativa työ voi myös kuormittaa ja aiheuttaa stressiä. Myös näillä tekijöillä on aiempien tutkimusten mukaan vaikutusta eläkkeelle siirtymisen ajankohtaan ja niiden voidaan olettaa lisäävän yrittäjien eläkeaikeita ja vähentävän haluja jatkaa työssä.

Yrittäjien taloudellinen tilanne on voimakkaasti yhteydessä yrityksen tilanteeseen ja näkymiin. Aiemman tutkimuksen perusteella taloudellisen tilanteen

tuloilla mitattuna voidaan olettaa vaikuttavan eläkeaikeisiin. Vaikutuksen suunta on kuitenkin aiempien tutkimusten valossa epäselvä. Toisaalta suuremmat tulot voivat mahdollistaa aikaisemman eläkkeelle siirtymisen, mutta toisaalta yrittäjillä suuret tulot voivat olla merkki yritystoiminnan sujumisesta, joka voi taas kannustaa jatkamaan työskentelyä pidempään.

Yrittäjillä työssä jatkamisen ja eläkkeelle siirtymisen taloudellisiin mahdollisuuksiin liittyy olennaisesti heidän eläketurvansa taso. Yrittäjät voivat vaikuttaa itse työtuloon, joka määrittää sekä eläkemaksun että kertyvän eläketurvan. Aiempien tutkimusten huomio siitä, että yrittäjien eläketurva jää usein matalaksi, tekee tästä taustatekijän, jonka merkitystä eläkeaikeisiin on tärkeä selvittää. Voidaan ajatella, että riittämättömän eläketurvan maksaminen ennakoisi heikompaa eläkeaikeista toimeentuloa ja siten lisäksi yrittäjien aikeita jatkaa työssä pidempään.

Tarkasteluissa huomioidaan myös yrittäjäuran pituus, vaikka yleisesti työuran pituuden vaikutuksesta eläkeaikeisiin on vain vähäistä ja osin ristiriitaistakin näyttöä. Yrittäjillä lyhyt yrittäjäura voi olla yhteydessä yritystoiminnan aloittamiseen vasta vanhemmalla iällä ja siten heijastaa innokkuutta jatkamaan, toisaalta taas pitkä työura voi olla merkki pitkäjänteisestä sitoutumisesta yrittäjätoimintaan. Yrittäjyydestä on voinut tulla elämäntapa, ja tämä voi kannustaa jatkamaan työssä pidempään.

Seuraavassa luvussa kuvataan edellä esitettyjen oletusten perusteella valitut selittävät muuttujat. Näiden tekijöiden vaikutusta eläkeaikeisiin hahmotetaan kuvailevan analyysin keinoin luvussa 4 ja oletusten paikkansapitävyyttä testataan mallitulosten perusteella luvussa 5.

3 Aineiston kuvaus ja työolojen vertailu

Tässä luvussa esitellään tutkimuksessa käytetty yrittäjiä koskeva aineisto ja selitettävät muuttujat. Lisäksi esitellään selittävät muuttujat, jotka on muodostettu edellisessä luvussa tehtyjen oletusten perusteella. Sosiodemografisten taustatekijöiden lisäksi tarkastellaan yrittäjien terveydentilaa, perhetilannetta, yrittäjäuran pituutta ja käsitystä eläketurvan tasosta. Lisäksi kuvataan yrittäjien työhön liittyviä ja työolotekijöitä ja verrataan niitä palkansaajien vastaaviin.

3.1 Yrittäjät ja heidän eläkeaikeensa

Aineistona tutkimuksessa käytetään Tilastokeskuksen vuoden 2017 Työvoimatutkimuksen yhteydessä kerättyä Yrittäjyyden Ad hoc -moduulia. Tiedot on kerätty puhelinhaastattelulla tammikuun 2017 ja tammikuun 2018 välisenä aikana. Aineistoon on yhdistetty tulotietoja Tilastokeskuksesta sekä eläkkeisiin ja eläkkeen karttumiseen liittyviä tietoja Eläketurvakeskuksen rekistereistä. Aineistosta on poimittu 50 vuotta täyttäneet yrittäjät. Heitä aineistossa on 1 250. Painotuksen myötä aineisto kuvaa koko ikäluokkaan kuuluvan yrittäjäkunnan vastauksia.

Yrittäjistä suurempi osa, 67 prosenttia, on miehiä. Ikäluokittain tarkastelemme yrittäjiä kolmessa ryhmässä: 50–54-, 55–59- ja yli 60-vuotiaat. Suurin ryhmä ovat 60 vuotta täyttäneet, heitä on 40 prosenttia. Nuorempia vastaajia on noin 30 prosenttia kummassakin ryhmässä. Yleisin koulutustausta on keskiasteen tutkinto, joka löytyy 44 prosentilla yrittäjistä. Perusasteen koulutuksen varassa on noin 15 prosenttia yrittäjistä ja ylempään korkea-asteen tutkinnon suorittaneita on suunnilleen saman verran.

Yrittäjät on tässä jaoteltu kolmeen ryhmään yritystoiminnan tyypin mukaan. Maatalousyrittäjiä on viidennes vastaajista. Työnantajayrittäjiä on reilu neljännes. Suurin osa, yli puolet, toimii yksinyrittäjinä. Yrittäjätoiminnassa mukana olevat perheenjäsenet on tässä tutkimuksessa jätetty tarkastelun ulkopuolelle.

Taulukko 3.1.

Vastaajat sukupuolen, iän, koulutustaustan ja yrittäjätyyppin mukaan.

	Lkm	%
Kaikki	1 250	
Sukupuoli		
Mies	835	67,0 %
Nainen	415	33,0 %
Ikä		
50–54	369	31,3 %
55–59	365	28,7 %
60–	516	40,3 %
Koulutus		
Perusaste	202	15,7 %
Keskiaste	547	43,7 %
Alempi korkea-aste	335	27,0 %
Ylempi korkea-aste	166	13,6 %
Yrittäjätyyppi		
Maatalousyrittäjä	256	20,4 %
Työnantajayrittäjä	314	25,9 %
Yksinyrittäjä	680	53,8 %

Yrittäjien eläkeaikeet selitettävänä muuttujana

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme yrittäjien suunnitelmia eläkkeelle siirtymisen suhteen. Yrittäjien eläkeaikeita tarkastellaan kahden kysymyksen avulla. Ensimmäisessä tiedustellaan, haluaako yrittäjä jatkaa työskentelyä vanhuuseläkkeelle saakka. Toisessa puolestaan kysytään aikomusta jatkaa työskentelyä eläkeiän täyttämisen jälkeen.⁷ Yhdistämällä nämä kaksi kysymystä voidaan jakaa yrittäjät kolmeen ryhmään eläkeaikeiden suhteen: ennen vanhuuseläkeikää, vanhuuseläkeiässä tai vasta sen jälkeen työskentelyn lopettaviin.

Yrittäjien eläkeaikeita selittävä muuttuja on muodostettu seuraavasti. Ensimmäiseen ryhmään ("ei jatka vanhuuseläkeikään asti") on sisällytetty ne, jotka eivät halua jatkaa työssä vanhuuseläkkeelle saakka ja jotka eivät myöskään arvioi

7 Ensimmäinen kysymyksistä oli muotoiltu väitteeksi "Haluan jatkaa työssäni vanhuuseläkkeelle asti", jonka paikkansapitävyyttä vastaaja arvioi omalla kohdallaan. Toisessa kysymyksessä tiedusteltiin "Arveletko jatkavasi (tai jatkatko) työskentelyä vanhuuseläkeiän jälkeen?". Tämän kysymyksen vastausvaihtoehdot olivat: 1) "Kyllä, koska pidän työstäni", 2) "Kyllä, koska minulle ei ole taloudellisesti mahdollista jäädä eläkkeelle", 3) "Kyllä, jos töitä vain on riittävästi", 4) "En, koska terveyteni ei salli", 5) "En halua jatkaa".

jatkavansa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen tai eivät osaa sanoa aikomuksistaan eläkeiän jälkeen. Toiseen ryhmään ("jatkaa vanhuuseläkeikään saakka, mutta ei sen jälkeen") on laskettu yrittäjät, jotka haluavat jatkaa työssä vanhuuseläkkeelle saakka, mutta eivät arvele jatkavansa työssä enää vanhuuseläkeiän jälkeen tai eivät osaa sanoa aikomuksistaan työskennellä eläkeiän jälkeen. Kolmas ryhmä ("jatkaa vanhuuseläkeiän jälkeen") muodostuu yrittäjistä, jotka haluavat jatkaa työssä vanhuuseläkkeelle asti ja sen lisäksi arvioivat jatkavansa työssä eläkeiän jälkeen. Tähän luokkaan on laskettu myös henkilöt, jotka ovat jo eläkkeellä ja jotka aikovat jatkaa työskentelyä vielä eläkeiän jälkeen riippumatta siitä, miten he ovat vastanneet kysymykseen vanhuuseläkkeelle asti työskentelystä⁸. Viimeinen ryhmä muodostuu vastaajista, jotka eivät halunneet tai osanneet vastata kysymykseen halusta jatkaa vanhuuseläkkeelle asti, tai joiden tilanteeseen kysymys jatkamisesta ei ollut relevantti.

Neljä viidestä yrittäjästä haluaa jatkaa työskentelyä vähintään vanhuuseläkeikänsä asti (taulukko 3.2). Eläkeikää aiemmin työskentelyn suunnittelee lopettavansa 12 prosenttia yrittäjistä. Eläkeikään asti arvioi jatkavansa 21 prosenttia yrittäjistä. Suurin osa, 62 prosenttia, arvelee kuitenkin jatkavansa työskentelyä vielä eläkeiän jälkeen⁹. Ei tietoa -ryhmän osuus vastaajista on vajaa viisi prosenttia.

Taulukko 3.2.

Työskentelyn jatkaminen eläkeikään asti ja sen jälkeen.

	Lkm	%
Kaikki	1 250	
Ei jatka vanhuuseläkeikään asti	146	12,0 %
Jatkaa vanhuuseläkeikään asti, mutta ei sen jälkeen	266	21,4 %
Jatkaa vanhuuseläkeiän jälkeen	781	62,0 %
Ei osaa tai halua sanoa tai ei relevantti	57	4,6 %

Syyt jatkamisaikoiden taustalla

Työskentelyaikoiden yhteydessä vastausvaihtoehdoissa tiedusteltiin myös syitä jatkamisaikoiden taustalla (ks. alaviite 7). Yrittäjistä, jotka eivät arvele jatkavansa eläkeikään saakka, noin 15 prosentilla taustalla on terveydelliset syyt (taulukko 3.3). Sen sijaan suurin osa, 83 prosenttia, kertoo syyksi aikomukselleen

⁸ Niistä, jotka aikovat jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen, 29 prosenttia oli vanhuuseläkkeellä vuoden 2017 lopussa.

⁹ Ilman vanhuuseläkkeellä olevia jatkaa aikovien osuus on 58 prosenttia.

olla jatkamatta työskentelyä sen, ettei halua jatkaa. Myös ryhmässä, jotka aikovat jatkaa vanhuuseläkeikään saakka, muttei enää sen jälkeen, osuudet ovat samaa luokkaa. Tässä ryhmässä 13 prosentille taustalla oli terveydelliset syyt ja 73 prosentille se, ettei halua jatkaa.

Eläkeiän jälkeen jatkamiselle yleisin peruste oli, että vastaaja pitää työstään. Näin koki kaksi kolmesta yrittäjästä. Sen sijaan taloudelliset syyt olivat harvemmin perusteena jatkamiselle. Noin kahdeksan prosenttia niistä, jotka arvelivat jatkavansa töissä eläkeiän jälkeen, valitsivat jatkamisen syyksi sen, ettei heille ole taloudellisesti mahdollista jäädä eläkkeelle. Myös töiden riittäminen eläkeajan jälkeen oli taustalla huomattavalla osalla yrittäjistä. Joka neljäs jatkamista suunnittelevista aikoi jatkaa, jos vain töitä on riittävästi.

Taulukko 3.3.

Työskentelyn lopettamisen ja jatkamisen taustasyyt.

	Ei jatka vanhuuseläkeikään asti	Jatkaa vanhuuseläkeikään asti, mutta ei sen jälkeen	Jatkaa vanhuuseläkeiän jälkeen
Ei jatka			
terveydellisistä syistä	14,7 %	12,9 %	
koska ei halua jatkaa	83,2 %	72,6 %	
syy ei tiedossa	2,1 %	14,5 %	
Jatkaa			
koska pitää työstään			67,6 %
taloudellisista syistä			8,3 %
jos töitä olisi riittävästi			24,1 %
N	146	266	781

3.2 Yrittäjien terveydentila, perhetilanne, yrittäjäuran pituus ja eläketurvan taso

Taustamuuttujina tutkimuksessa käytetään taulukossa 3.1 esitettyjen sosio-demografisten muuttujien (sukupuoli, ikä, koulutus) ja yritysmuodon lisäksi yrittäjän käsitystä oman terveydentilan vaikutuksista mahdollisuuksiin jatkaa työskentelyä eläkeikään saakka, perhetilannetta sekä yrittäjäuran pituutta. Lisäksi tarkastellaan kokemusta eläketurvan riittävästä tasosta. Jakaumat on esitetty taulukossa 3.4.

Vastaajien terveydentilaa on arvioitu sen mukaan, uskovatko he terveytensä puolesta pystyvänsä työskentelemään vanhuuseläkkeelle asti.¹⁰ Yrittäjät kokevat terveytensä hyväksi. Lähes yhdeksän kymmenestä uskoo terveytensä puolesta pystyvänsä työskentelemään eläkeikään saakka. Vajaa kahdeksan prosenttia yrittäjistä arvelee, että terveys ei riitä eläkeikään asti työskentelyyn. Noin kuusi prosenttia ei halunnut tai osannut vastata terveyttä koskevaan kysymykseen. Suurimmalla osalla yrittäjistä on puoliso, joka on työssä. Noin viidenneksellä ei ole puolisoa ja noin viidenneksen puoliso ei ole työssä.

Yrittäjien yrittäjäuran pituus vaihtelee juuri aloittaneista 52 vuoteen. Keskimääräinen yrittäjäuran pituus vastaajilla on 21,4 vuotta, mediaani 22 vuotta. Alle viisi vuotta yrittäjänä on toiminut noin kahdeksan prosenttia vastanneista. Yli 35 vuoden työuran yrittäjänä tehneitä on 13 prosenttia.

Yrittäjät voivat vaikuttaa jonkin verran maksamaansa työeläkkeen tasoon valitsemalla sen perustana olevan työtulon. Osalla yrittäjistä työtulo ja sen myötä myös tuleva eläketurva jää matalaksi. Yrittäjiltä tiedusteltiin kyselyn yhteydessä, maksavatko he mielestään itselleen riittävää eläketurvaa. Vastauksista ilmeni, että merkittäväällä osalla eläketurva on vaarassa jäädä matalaksi. Hieman alle puolet kokee maksavansa eläketurvaa riittävästi. Kolmannes kertoo, ettei maksa sitä riittävästi, ja joka kymmenes, ettei maksa eläketurvaa itselleen lainkaan. Viimeksi mainitun ryhmän kokoa selittää pitkälle se, ettei eläkevakuutus ole pakollinen vanhuuseläkkeellä olevalle yrittäjälle. Niistä, jotka eivät maksa eläketurvaa lainkaan, 71 prosenttia saa vanhuuseläkettä.

10 Kysymys oli muotoiltu väitteen muotoon, jonka kanssa vastaajat saivat olla samaa tai eri mieltä. Vastusmäärän vuoksi täysin ja osittain eri mieltä olevat on yhdistetty samaan luokkaan.

Taulukko 3.4.*Terveydentila, perhetilanne, yrittäjäuran pituus ja eläketurvan taso.*

	Yrittäjät	
	Lkm	Osuus
Kaikki	1 250	
Terveyden puolesta pystyy työskentelemään eläkeikään saakka		
Täysin samaa mieltä	832	66,5 %
Osittain samaa mieltä	252	20,3 %
Täysin tai osittain eri mieltä	93	7,4 %
Ei tietoa	73	5,8 %
Perhetilanne		
Ei puolisoa	260	20,9 %
Puoliso työssä	742	59,5 %
Puoliso ei työssä	246	19,6 %
Yrittäjäuran pituus		
0–4 vuotta	99	8,0 %
5–19 vuotta	382	30,7 %
20–34 vuotta	547	44,1 %
35 vuotta tai enemmän	169	13,0 %
Ei tietoa	53	4,2 %
Maksaako riittävää eläketurvaa		
Kyllä	610	49,0 %
Ei riittävästi	414	33,1 %
Ei lainkaan	129	10,3 %
Ei tietoa	97	7,6 %

3.3 Yrittäjien työhön liittyvät tekijät ja työolot ja vertailu palkansaajiin

Edellä esitettyjen taustatekijöiden lisäksi tarkastellaan yrittäjien työhön ja työoloihin liittyviä tekijöitä. Niihin kuuluu yrittäjyyden merkittävyys elämässä ja työoloja kuvaavat työtyytyväisyys, vaikutusmahdollisuudet, innostuneisuus työstä ja kokemus jaksamisesta työssä. Tämän lisäksi taustatiedoissa on mukana kotitalouden tulot. Osa kyselyn kysymyksistä on esitetty myös palkansaajille. Tämä mahdollistaa yli 50-vuotiaiden palkansaajien ja yrittäjien työhön liittyvien tekijöiden vertailun. Joidenkin kysymysten kohdalla palkansaajien osalta käy-

tämme tietolähteenä aikaisempaa, vuoden 2013 työolotutkimusta. Yrittäjien ja palkansaajien työhön liittyvät tekijät ja työolotekijät on esitetty taulukossa 3.5.

Työn merkitys elämässä

Yrittäjät ovat usein erittäin sitoutuneita työhönsä, ja heille ansiotyön rooli voi olla erityisen suuri. Tutkimuksessa ei suoraan kysytty ansiotyön tärkeyttä elämässä, joten tässä yrittäjyyden merkitystä elämässä tarkastellaan epäsuorasti työhön kuluvan ajan kautta. Yrittäjien sitoutuneisuus yritykseensä voi heijastua pitkinä työviikkoina¹¹. Tämä voi vaikuttaa myös perhe-elämään ja näkyä voimakkaammillaan esimerkiksi vaikeuksina erottaa työtä ja vapaa-aikaa ja johtaa siihen, että yrittäjä tuntee laiminlyövänsä kotiasioita työnsä vuoksi. Tässä tutkimuksessa mittaamme työn merkitystä ja työlle omistautuneisuutta työviikon pituudella. Oletamme pidemmän työviikon heijastavan työn keskeisyyttä positiivisessa mielessä. Mittaamme työn merkitystä elämässä myös näkemyksellä siitä, tunteeo laiminlyövänsä kotiasioita ansiotyön vuoksi¹². Nämä mittarit ovat epätäydellisiä ja todennäköisesti aliarvioivat ansiotyön merkitystä, mutta kertovat ansiotyön vaatimasta ajasta ja siitä, miten työn ja perhe-elämän välillä tasapainotellaan.

Huomattava osa yrittäjistä tekee pitkiä työviikkoja. Lähes kolmannes kertoo työskentelevänsä yli 50 tuntia viikossa. Kaksi viidestä yrittäjästä työskentelee alle 40 tuntia viikossa. Reilu kolmannes kertoo myös kokevansa, että laiminlyö kotiasioita ansiotyön vuoksi. Palkansaajilla pitkiä työviikkoja tekevien osuus ja niiden osuus, jotka laiminlyövät kotiasioita työn vuoksi on selvästi yrittäjiä pienempi. Näin mitaten työn tärkeys elämässä on yrittäjillä palkansaajia suurempi.

11 Pitkät työviikot voivat heijastella sitoutuneisuuden ohella myös taloudellisia vaikeuksia. Lisätyöskentelellä voidaan pyrkiä lisäämään työstä saatavia tuloja toimeentulon varmistamiseksi. Työtuntien määrä ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä siihen, kuinka turvaksi vastaajat kokevat taloudellisen tilanteensa yrittäjänä. Tässä tutkimuksessa emme kuitenkaan tarkastele tätä yhteyttä tarkemmin.

12 Kotiasioiden laiminlyömistä koskeva kysymys on muotoiltu väitteen muotoon "Tunnen laiminlyöväni kotiasioita ansiotyön vuoksi". Väitteen täysin tai jokseenkin paikkaansa pitäväksi arvioineet on laskettu ryhmään "Kyllä" ja ei juurikaan ja ei lainkaan paikkaansa pitäväksi arvioineet ryhmään "Ei".

Taulukko 3.5.*Yrittäjien ja palkansaajien työhön liittyvät tekijät ja työolot.*

	Yrittäjät		Palkansaajat	
	Lkm	Osuus	Lkm	Osuus
	1 250		7 783	
Työn merkitys elämässä				
Työviikon pituus, tuntia				
Alle 40	514	40,5 %	5 180	66,1 %
40–49	360	29,0 %	2 249	29,3 %
50 tai yli	376	30,6 %	354	4,6 %
Laiminlyö kotiasioita työn vuoksi ^a				
Ei	746	59,7 %	1 421	80,2 %
Kyllä	443	35,4 %	331	18,7 %
Ei tietoa	61	4,9 %	20	1,1 %
Työtyytyväisyys				
Erittäin tyytyväinen	565	44,7 %	2 674	34,1 %
Melko tyytyväinen	579	46,6 %	4 534	58,4 %
Ei tyytyväinen	69	5,7 %	518	6,7 %
Ei tietoa	37	3,0 %	57	0,7 %
Vaikutusmahdollisuudet työhön				
Voi vaikuttaa työn sisältöön				
Ei	110	8,8 %	2 041	26,2 %
Kyllä	1 106	88,5 %	5 678	73,0 %
Ei tietoa	35	2,7 %	64	0,8 %
Voi vaikuttaa työn järjestykseen				
Ei	103	8,2 %	1 389	17,7 %
Kyllä	1 111	88,9 %	6 331	81,5 %
Ei tietoa	36	2,9 %	63	0,8 %
Voi vaikuttaa työn alkamis- ja päättymisaikaan ^a				
Ei	187	14,9 %	686	38,7 %
Kyllä	1 058	84,7 %	1 086	61,3 %
Ei tietoa	5	0,4 %	-	-
Vaikutusmahdollisuuksia työhön				
Ei yhtään/vähän	109	8,7 %		
Kohtalaisesti	205	16,4 %		
Paljon	934	74,8 %		

→

	Yrittäjät		Palkansaajat	
	Lkm	Osuus	Lkm	Osuus
Työn imu ja kuormitustekijät				
Työinnostus ^a				
Innostunut	606	48,0 %	570	32,2 %
Vähän innostunut	516	41,5 %	996	56,2 %
Ei innostunut	88	7,3%	196	11,1 %
Ei tietoa	40	3,2 %	10	0,6 %
Joutuu venyttämään työpäiviään ^a				
Ei	566	45,2 %	1 168	65,9 %
Kyllä	618	49,5 %	577	32,6 %
Ei tietoa	66	5,3 %	27	1,5 %
Vaikeuksia usein jaksaa työssä ^a				
Ei	965	77,3 %	1 462	82,5 %
Kyllä	224	17,8 %	282	15,9 %
Ei tietoa	61	4,8 %	28	1,6 %
Kotitalouden bruttotulot 2017, euroa				
Alle 20 000	341	26,9 %	366	4,6 %
20 000–39 999	387	30,7 %	3 683	46,7 %
40 000–59 999	255	20,8 %	2 351	30,4 %
60 000–	267	21,6 %	1 383	18,3 %

a) Palkansaajien osalta vastaukset on saatu vuoden 2013 työolotutkimuksesta. Työolotutkimuksessa yli 50-vuotiaiden vastaajien lukumäärä on 1 772.

Työtyytyväisyys ja vaikutusmahdollisuudet

Yrittäjät ovat tyytyväisiä työhönsä. Liki puolet yrittäjistä kertoo olevansa erittäin tyytyväisiä työhönsä. Suunnilleen sama osuus on melko tyytyväisiä. Vain vajaa kuusi prosenttia kertoo, ettei ole tyytyväinen. Verrattuna palkansaajiin yrittäjät ovat tyytyväisempiä työhönsä; palkansaajista erittäin tyytyväisiä työhönsä on vain reilu kolmannes.

Yrittäjän vaikutusmahdollisuuksia työhön on tarkasteltu kolmen kysymyksen avulla: voiko vaikuttaa työnsä sisältöön, voiko vaikuttaa työnsä järjestykseen ja voiko vaikuttaa työnsä alkamis- ja päättymisaikoihin. Mikäli vastasi kaikkiin kolmeen kysymykseen myöntävästi, vaikutusmahdollisuuksia katsotaan olevan paljon. Mikäli vastasi kahteen kysymykseen myöntävästi, vaikutusmahdollisuuksia katsotaan olevan kohtalaisesti. Jos vastasi vain yhteen tai ei yhteenkään kysymykseen myöntävästi, vaikutusmahdollisuudet määritellään vähäisiksi.

Vaikutusmahdollisuudet koetaan yleisesti hyviksi yrittäjien joukossa. Kolme neljästä on vastannut myönteisesti kaikkiin kolmeen kysymykseen. Joka kuudes on vastannut kahteen kysymyksistä myönteisesti. Harvempi kuin joka kymmenes vastaajista puolestaan kokee, ettei voi vaikuttaa lainkaan tai vain yhteen näistä kohdista. Vaikutusmahdollisuuksien eri osa-alueita verrattaessa yrittäjillä on palkansaajia enemmän vaikutusmahdollisuuksia sekä työn sisältöön, työn järjestykseen että työn alkamis- ja päättymisaikoihin.

Työn imu ja työn kuormittavuus

Tässä tutkimuksessa innostuneisuuden työstä katsotaan heijastavan suurempaa työn imua ja vähäisempää työhön liittyvää stressiä. Työn kuormittavuutta mitataan kahdella tekijällä: joutuu venyttämään työpäiviään saadakseen työt tehtyä ja on usein vaikeuksia jaksaa. Nämä kuvaavat työhön liittyvää ylikuormitusta ja siihen liittyviä tuntemuksia. Yrittäjät ovat yleisesti innostuneita työstään, lähes puolet on täysin samaa mieltä väitteen "Olen innostunut työstäni" kanssa. Vain noin seitsemän prosenttia kokee, ettei ole innostunut työstään. Palkansaajilla työstään innostuneiden osuus on selvästi pienempi: vain noin kolmannes palkansaajista on täysin innostunut työstään.

Noin puolet yrittäjistä kertoo joutuvansa venyttämään työpäiviään saadakseen työnsä tehtyä. Suurin osa yrittäjistä ei kuitenkaan koe usein vaikeuksia jaksaa työssään. Noin 18 prosenttia vastaajista pitää kuitenkin väitettä "Minulla on usein vaikeuksia jaksaa työssäni" omalla kohdallaan täysin tai melko paikkaansa pitävänä. Palkansaajilla vaikeudet jaksaa työssä ovat suunnilleen yhtä yleisiä kuin yrittäjillä. Sen sijaan työpäiviä joutuu venyttämään selvästi pienempi osuus, vain kolmasosa.

Kotitalouden tulot

Tässä tutkimuksessa taloudellista tilannetta kuvaavat kotitalouden vuotuiset bruttotulot. Tuloja tarkastellaan neljässä luokassa. Liki 30 prosenttia yrittäjistä kuuluu alimpaan, alle 20 000 euron, tuloluokkaan bruttotuloilla mitaten. Noin 30 prosenttia kuuluu kotitalouksiin, joiden bruttotulot ovat 20 000–39 999 euroa vuodessa. Sekä toiseksi ylimpään (40 000–59 999 euroa) että ylimpään yli 60 000 euron tuloluokkaan yrittäjistä kuuluu noin joka viides. Palkansaajien tulojakauma on täysin erilainen siinä suhteessa, että alimpaan tuloluokkaan kuuluu vain viisi prosenttia palkansaajista ja keskimmäiset tuloluokat ovat selvästi yleisempiä kuin yrittäjillä.

4 Yrittäjien eläkeaikeet – kuka jatkaa, kuka ei?

Millaiset yrittäjät arvioivat jatkavansa työskentelyä vielä vanhuuseläkeiän jälkeen erityisen usein, millaiset taas uskovat lopettavansa työnteon ennen eläkeikää? Tässä luvussa tarkastellaan, eroavatko yrittäjien työssäjatkamisaikeet heidän taustatekijöidensä suhteen¹³. Tarkastelussa on kulloinkin otettu huomioon vain yksi tekijä kerrallaan. Kaikkien tekijöiden vaikutusta yhtäaikaaisesti käsitellään luvussa 5.

4.1 Yksilötason taustatekijät

Kuviossa 4.1 on yrittäjien eläkeaikeiden jakauma yrittäjään yksilötasolla liittyvien taustatekijöiden suhteen. Sukupuolen suhteen eläkeaikeiden ero ei ole tilastollisesti merkitsevä, mutta iän, koulutuksen, yritystoiminnan tyyppin, terveydentilaa koskevien näkemysten ja perhetilanteen kohdalla erot sen sijaan ovat merkitseviä.

Nuoremmat vastaajat arvioivat jatkavansa yli eläkeiän harvemmin kuin vanhemmat: 50–54-vuotiaista näin arvioi vain puolet, 60 vuotta täyttäneistä useampi kuin neljä viidestä. Ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden eläkeaikeet erottuvat muista koulutusryhmistä. Kun perusasteen, keskiasteen ja alemman korkea-asteen suorittaneista yli eläkeiän arvioi jatkavansa noin kolme viidestä, ylemmän korkea-asteen koulutuksen suorittaneista yrittäjistä näin arvioi neljä viidestä.

Aikeet jatkaa työskentelyä eroavat myös yritystoiminnan tyyppin suhteen. Maatalousyrittäjistä ja työnantajayrittäjistä hieman alle 60 prosenttia suunnittelee jatkavansa työskentelyä vanhuuseläkeiän jälkeen, yksinyrittäjistä lähes 70 prosenttia. Eniten aikeita lopettaa työskentely ennen eläkeikää on työnantajayrittäjillä, joista lähes joka viides arvioi tekevänsä niin. Vähiten ennen eläkeikää työskentelyn lopettamista suunnittelevia on yksinyrittäjien joukossa.

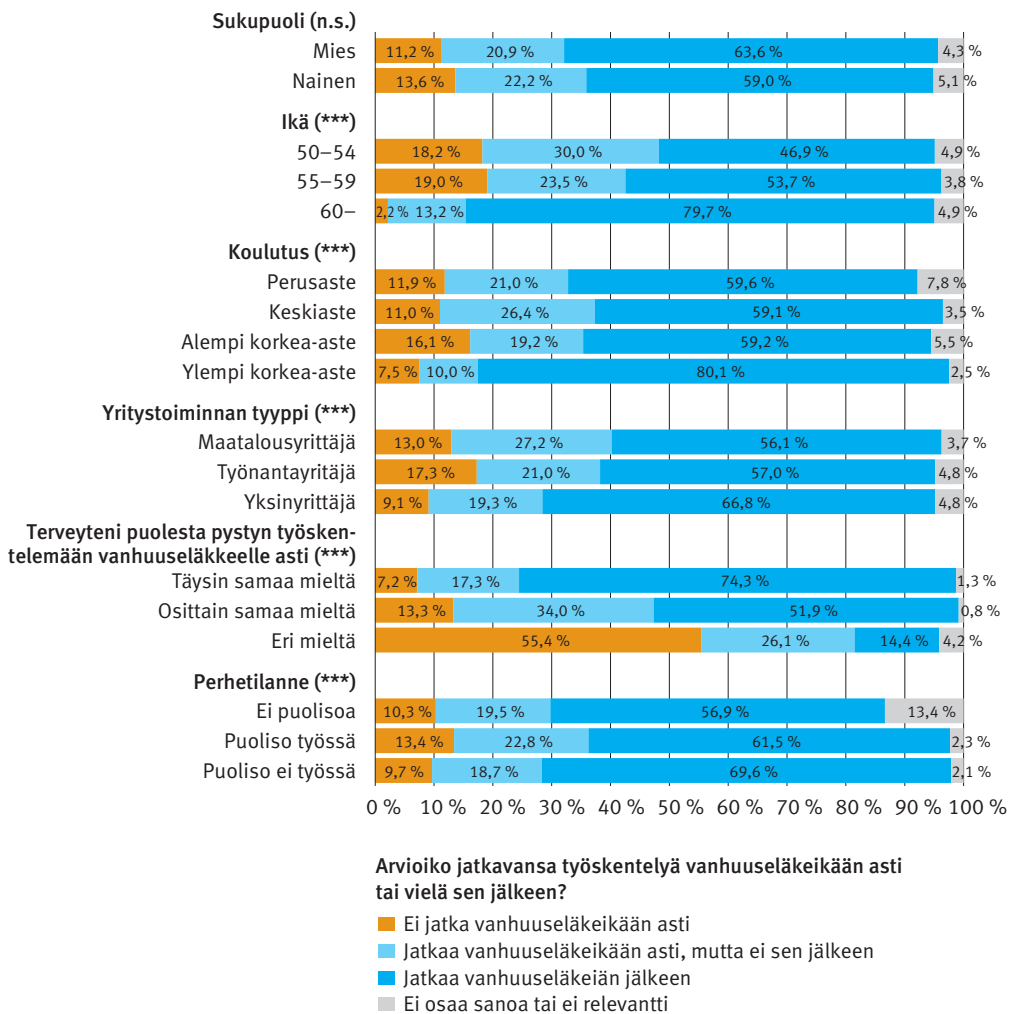
Käsitykset oman terveyden riittävydestä eläkeikaan saakka heijastuvat selvästi eläkeaikeisiin. Yli puolet terveytensä riittämättömäksi kokevista arvioi siirtävänsä eläkkeelle ennen eläkeikää. Vain reilu kymmenen prosenttia heistä aikoo jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen. Vastaavasti ne, jotka eivät ole huo-

¹³ Tekstissä raportoidaan vain ne tekijät, joiden suhteen eläkeaikeissa on tilastollisesti merkitseviä eroja. Taustatekijöiden Ei tietoa -ryhmään kuuluvien eläkeaikeita ei ole raportoitu kuvioissa. Liitetaulukossa myös näiden jakaumat ovat nähtävillä.

lissaan terveytensä riittävydestä aikoivat useammin jatkaa työssä pidempään. Heistä noin kolme neljästä arvioi jatkavansa työskentelyä vielä eläkeiän jälkeen.

Kuvio 4.1.

Eläkeaikeet sukupuolen, iän, koulutuksen, yrittäjätyypin, terveystäkemyksen ja puolison toiminnan mukaan.

Tilastollinen merkitsevyys (χ^2 -testi) on merkitty tähdillä seuraavasti: *** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$, + $p < 0,10$, n.s. = ei tilastollisesti merkitsevä.

Perheen merkityksestä työssäjatkamisaikeiden taustalla kertoo se, että puolison työskentely heijastui yrittäjien arvioihin työskentelyn jatkamisesta. Yrittäjät, joiden puoliso ei ole työssä, arvioivat useammin jatkavansa töitä vanhuuseläkeiän jälkeen. Heistä seitsemän kymmenestä suunnittelee työskentelevänsä vielä eläkeiän täytettyään. Sen sijaan yrittäjät, joilla ei ole puolisoa, arvelevat harvemmin jatkavansa eläkeiän jälkeen. Puolison merkitys näkyy myös eläkeaikeita koskevassa epävarmuudessa. Yrittäjät, joilla ei ole puolisoa, ovat huomattavasti muita useammin epävarmoja työssäjatkamisaikeiden suhteen.

4.2 Työhön liittyvät tekijät

Kuviossa 4.2 esitellään yrittäjien eläkeaikeita työhön liittyvien taustatekijöiden suhteen. Tilastollisesti merkitseviä eroja työssä jatkamisaikeissa on työviikon pituuden, tyytyväisyyden, vaikutusmahdollisuuksien, työstä innostuneisuuden ja työssä jaksamisen suhteen.

Työn merkitystä tässä mittaava työviikon pituus on yhteydessä eläkeaikeisiin. Alle 40 tunnin työviikkoa, kuten myös vähintään 50 tunnin työviikkoa, tekevistä useampi kuin kolme viidestä arvioi jatkavansa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen. Sen sijaan tähän väliin sijoittuvista, 40–49 tunnin työviikkoa tekevästä, näin ajattelee harvempi. Kokemus siitä, tunteeiko laiminlyövänsä kotiasioita töiden vuoksi ei heijastu tilastollisesti merkitsevästi työssäjatkamisaikeisiin.

Tyytyväisyys työhön heijastuu aikeisiin jatkaa vielä eläkeiän jälkeen: tyytymättömillä jatkamisaikeita on harvemmin kuin tyytyväisemmällä. Tyytymättömistä kaksi viidestä arvioi jatkavansa työskentelyä eläkeiän yli, erittäin tyytyväisistä lähes kolme neljästä. Kolmannes työhönsä tyytymättömistä arvelee lopettavansa työnteon ennen vanhuuseläkeikää.

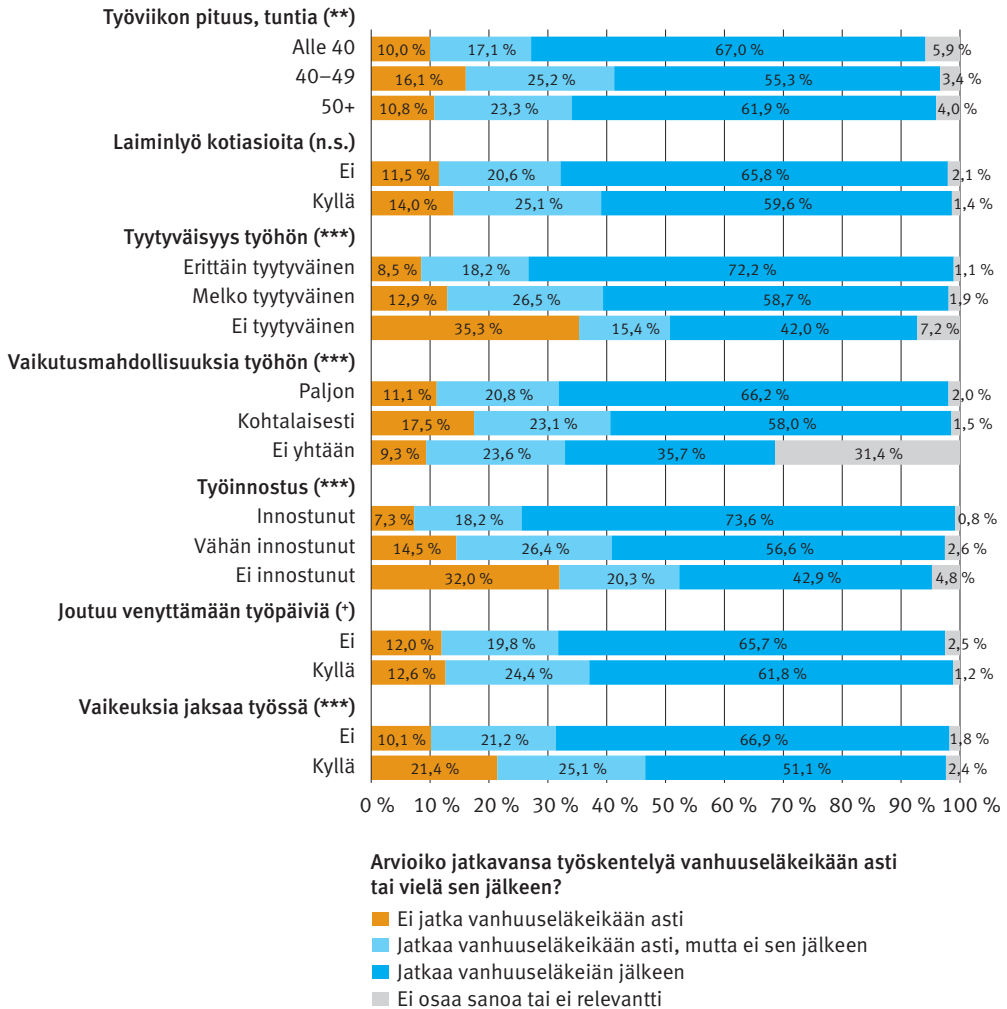
Kokemus siitä, että pystyy vaikuttamaan omaan työhönsä, näkyy eläkeaikeissa. Erityisesti yrittäjät, jotka eivät koe pystyvänsä vaikuttamaan työhönsä, arvioivat jatkavansa vanhuuseläkeiän jälkeen muita harvemmin. Heistä vain noin joka kolmas arvelee jatkavansa työskentelyä yli eläkeiän, kun paljon vaikutusmahdollisuuksia omaavista yrittäjistä kaksi kolmesta suunnittelee jatkavansa vielä eläkeiän jälkeen.

Innostuneisuus kuvaa työn positiivista antia, ja se heijastuu eläkeaikeisiin odotetun suuntaisesti. Innostusta työstään kokevat arvelevat jatkavansa pidempään kuin muut. Innostuneista yli vanhuuseläkeiän arvelee jatkavansa lähes kolme neljästä ja vähän innostuneista liki kolme viidestä. Ei-innostuneet

sen sijaan aikovat useammin lopettaa työnteon viimeistään eläkeiässä, yli puolet heistä ajattelee näin.

Kuvio 4.2.

Eläkeaiheet työviikon pituuden, kotiasioiden laiminlyönnin, työhön liittyvän tyytyväisyyden, vaikutusmahdollisuuksien ja innostuksen sekä työn kuormittavuuden mukaan.

Tilastollinen merkitsevyys (χ^2 -testi) on merkitty tähdillä seuraavasti: *** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$, $\dagger p < 0,10$, n.s. = ei tilastollisesti merkitsevä.

Kuormitustekijöistä kokemus siitä, että joutuu venyttämään työpäiviään, näkyy jonkin verran pidempään jatkamiseen liittyvissä aikeissa. Työpäiviä venyttämään joutuvat arvelevat useammin lopettavansa työskentelyn eläkeiässä. Ero on ryhmien välillä kuitenkin vain heikosti merkitsevää. Sen sijaan usein toistuvat vaikeudet jaksaa työssä heijastuvat selvemmin jatkamisaikoihin. Jaksamisvaikeuksia kokevista puolet suunnittelee jatkavansa työskentelyä eläkeiän jälkeen, kun taas yrittäjistä, joilla ei ole vaikeuksia työssä jaksamisen suhteen, jatkamista suunnittelee kaksi kolmesta. Ennen eläkeikää lopettamista suunnittelee joka viides vaikeuksia kokevista, mutta vain joka kymmenes niistä yrittäjistä, jotka eivät koe vaikeuksia työssä jaksamisen kanssa.

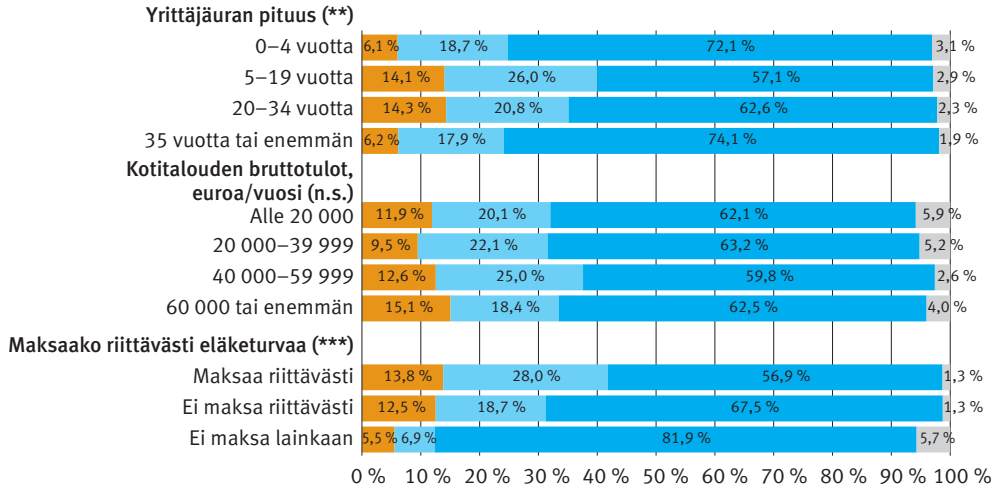
4.3 Yrittäjärajan pituus, kotitalouden tulot ja eläketurvan riittävyys

Yrittäjärajan pituus, kotitalouden tulot ja eläketurvan riittävyys kuvastavat taloudellisia tekijöitä, jotka vaikuttavat omalta osaltaan eläkeaikeisiin (kuvio 4.3). Pitkä yrittäjäraja voi olla yhteydessä toisaalta kokemukseen, että on jo tehnyt riittävän pitkään töitä. Toisaalta se voi olla merkki erityisestä innostuksesta ja sitoutumisesta omaan työhönsä. Eläkeaikeiden ja yrittäjärajan pituuden yhteys ei tulosten mukaan olekaan suoraviivainen. Eniten vanhuuseläkeiän jälkeen työskentelyä suunnittelevia on sekä alle viiden vuoden yrittäjärajan tehneissä että vähintään 35 vuoden yrittäjärajan tehneissä. Näissä ryhmissä työskentelyn jatkamista vielä eläkeiän jälkeen suunnittelee lähes kolme neljästä vastaajasta. Ennen eläkeikää työskentelyn lopettamista suunnittelevia on eniten vastaajissa, joiden yrittäjärajan pituus on näiden ääripäiden välissä.

Toimeentulotilannetta käsittelevistä tekijöistä kotitalouden bruttotuloilla ei ole tilastollisesti merkitsevää vaikutusta työssä jatkamisen aikeisiin. Sen sijaan toinen taloudellisia tekijöitä kuvaava asia – yrittäjien käsitys siitä, maksavatko he itselleen riittävästi eläketurvaa – näkyy eläkeaikeissa. Vastaajat, jotka maksavat mielestään riittävästi eläketurvaa, arvelevat useammin lopettavansa työskentelyn ennen vanhuuseläkeikää tai jatkavansa työskentelyä vanhuuseläkeikään asti, mutta ei enää sen jälkeen. Huomattavasti enemmän jatkamisaikoihin eläkeiän jälkeen on niillä, jotka eivät mielestään maksa riittävästi eläketurvaa. Heistä kaksi kolmesta aikoo jatkaa vanhuuseläkeiän jälkeen. Ryhmä, joka ei maksa lainkaan eläketurvaa, arvioi pääosin jatkavansa työskentelyä vielä eläkeiän jälkeen. Tosin tässä ryhmässä lähes puolet on vähintään 65 vuotiaita, joten heillä työskentelyn jatkaminen on jo toteutunut.

Kuvio 4.3.

Eläkeaikeet yrittäjäuran pituuden, kotitalouden bruttotulojen ja eläketurvan riittävän maksamisen mukaan.

Arvioiko jatkavansa työskentelyä vanhuuseläkeikään asti tai vielä sen jälkeen?

- Ei jatka vanhuuseläkeikään asti
- Jatkaa vanhuuseläkeikään asti, mutta ei sen jälkeen
- Jatkaa vanhuuseläkeikään jälkeen
- Ei osaa sanoa tai ei relevantti

Tilastollinen merkitsevyys (χ^2 -testi) on merkitty tähdillä seuraavasti: *** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$, + $p < 0,10$, n.s. = ei tilastollisesti merkitsevä.

5 Yrittäjien eläkeaikeisiin vaikuttavat tekijät ja työssä jatkamisen syyt – mallitulokset

Edellä tarkasteltiin yrittäjien eläkeaikeita ja niiden taustatekijöitä kuvailevan analyysin keinoin, yksi taustatekijä kerrallaan huomioiden. Seuraavaksi tarkastellaan yrittäjien eläkeaikeisiin vaikuttavia tekijöitä ja työssä jatkamisen syitä tilastollisen mallinnuksen keinoin, jossa huomioidaan eri taustatekijöiden yhtäaikainen vaikutus. Tarkastelut suoritetaan multinomial logit -mallilla.

5.1 Eläkeaikeisiin vaikuttavat tekijät

Eläkeaikeita tarkastelevassa mallissa selitettävä muuttuja kuvastaa, aikooko yrittäjä lopettaa työt ennen vanhuuseläkeikää tai vanhuuseläkeiässä vai aikooko yrittäjä jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen. Huomioimalla eri taustatekijöiden yhtäaikainen vaikutus eläkeaikeisiin voidaan tarkastella, missä ryhmissä todennäköisyys tai riski jäädä eläkkeelle ennen eläkeikää tai eläkeiässä tai jatkaa työssä eläkeiän jälkeen on muita ryhmiä korkeampi tai matalampi, kun muiden tekijöiden vaikutus on vakioitu.

Eläkeaikeisiin vaikuttavia tekijöitä tarkastellaan taulukossa 5.1. Eläkeaikeita selittävät tekijät on jaoteltu sosiodemografisiin ja yrittäjätyyppiä kuvaaviin perustaustatekijöihin, perhetilanteeseen ja terveydentilaan liittyviin tekijöihin, työn tärkeyttä elämässä mittaaviin tekijöihin sekä työoloja kuvastaviin tekijöihin, työn imuun ja kuormitustekijöihin. Lisäksi erotellaan yrittäjäuran pituus ja tulot sekä eläketurvan riittävyys.¹⁴ Taulukon tulokset on esitetty marginaalivaikutuksina. Marginaalivaikutus kertoo, kuinka monta prosenttiyksikköä tietty tekijä muuttaa tapahtuman todennäköisyyttä suhteessa vertailuryhmään.

¹⁴ Muuttujien multikollineaarisuus tarkistettiin ja se ei ollut ongelma. Testitulokset on saatavissa pyydettäessä.

Taulukko 5.1.

Yrittäjien eläke- ja työssäjatkamisaikeisiin vaikuttavat tekijät; multinomial logit -mallin marginaalivaikutukset.

	Ei jatka vanhuuseläkeikään asti	Jatkaa vanhuuseläkeikään asti, mutta ei sen jälkeen	Jatkaa vanhuuseläkeiän jälkeen ^a
Perustaustatekijät			
Sukupuoli (ref. Mies)			
Nainen	0,020	0,045	-0,065*
Ikä (ref. 50–54)			
55–59	-0,018	-0,037	0,055
60–	-0,150***	-0,096**	0,240***
Koulutus (ref. Perusaste)			
Keskiaste	-0,020	0,001	0,019
Alempi korkea-aste	0,054 ⁺	-0,071	0,017
Ylempi korkea-aste	-0,024	-0,150**	0,170***
Yrittäjätyyppi (ref. Työnantajayrittäjä)			
Maatalousyrittäjä	-0,064*	0,061	0,003
Yksinyrittäjä	-0,068**	0,007	0,061 ⁺
Terveys ja perhetilanne			
Uskoo terveytensä puolesta pystyvänsä työskentelemään vanhuuseläkeikään asti (ref. Ei / Ei tietoa)			
Osittain samaa mieltä	-0,240***	-0,019	0,260***
Täysin samaa mieltä	-0,270***	-0,110*	0,390***
Perhetilanne (ref. Puoliso ei työssä)			
Puoliso työssä	0,003	-0,009	0,006
Ei puolisoa	-0,014	-0,020	0,034
Työn tärkeys elämässä			
Työviikon pituus, tuntia (ref. Alle 40)			
40–49	-0,005	0,025	-0,021
50+	-0,067**	-0,030	0,096**
Laiminlyö kotiasioita työn vuoksi	0,012	0,021	-0,033

→

	Ei jatka vanhuuseläkeikään asti	Jatkaa vanhuuseläkeikään asti, mutta ei sen jälkeen	Jatkaa vanhuuseläkeiän jälkeen ^a
Työtyytyväisyys ja vaikutusmahdollisuudet			
Työtyytyväisyys (ref. Erittäin tyytyväinen)			
Melko tyytyväinen	-0,012	0,033	-0,021
Ei tyytyväinen / Ei tietoa	0,053	-0,059	0,006
Vaikutusmahdollisuuksia työhön (ref. Ei yhtään / Vähän)			
Kohtalaisesti	0,029	-0,100 ⁺	0,073
Paljon	-0,018	-0,120 [*]	0,140 [*]
Työn imu ja kuormitustekijät			
Työinnostus (ref. Innostunut työstä)			
Vähän innostunut	0,045 [*]	0,053 ⁺	-0,098 ^{**}
Ei innostunut / Ei tietoa	0,160 ^{***}	0,036	-0,200 ^{**}
Joutuu venyttämään työpäiviä	-0,021	0,032	-0,012
Usein vaikeuksia jaksaa työssä	0,014	-0,025	0,011
Yrittäjäuran pituus ja taloudellinen tilanne			
Yrittäjävuosia	0,001	-0,003 [*]	0,002
Bruttotulot, logaritmi	0,006	0,015	-0,021 ⁺
Maksaako mielestään riittävästi eläketurvaa (ref. Maksaa riittävästi)			
Ei maksa riittävästi	-0,016	-0,096 ^{***}	0,110 ^{***}
Ei maksa ollenkaan	-0,010	-0,160 ^{***}	0,170 ^{***}
N	146	266	781

a) Niistä, jotka aikoivat jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen, 28 prosenttia oli vanhuuseläkkeellä vuoden 2017 lopussa. Malli tehtiin myös erikseen niille, jotka eivät olleet vanhuuseläkkeellä vuoden 2017 lopussa. Tulokset pysyivät samanlaisina kuin tässä esitetyt tulokset. Tilastollisesti merkitsevät yhteydet jopa vahvistuivat kaikkien tekijöiden osalta, lukuun ottamatta niitä, jotka eivät maksa ollenkaan eläketurvaa. Tämä marginaalivaikutus heikkeni hieman, mutta pysyi kuitenkin tilastollisesti merkitseväenä.

Tähdet kuvastavat, eroavatko kertoimet tilastollisesti merkitsevästi nolasta seuraavasti: *** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$, + $p < 0,10$.

Sukupuoli, ikä, koulutus ja yritystoiminnan tyyppi

Odotusten mukaisesti sukupuoli, ikä ja koulutus heijastuvat yrittäjien työssä-jatkamisaikeisiin. Tulosten mukaan yrittäjämiehet aikovat yrittäjänaisia useammin jatkaa työskentelyä vanhuuseläkeiän jälkeen. Marginaalivaikutus kertoo, että naisilla on 6,5 prosenttiyksikköä pienempi todennäköisyys kuin miehillä jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen.

Ikä vaikuttaa selvästi yrittäjien aikomuksiin jatkaa työssä. Vanhimpaan, vähintään 60-vuotiaiden, ikäryhmään kuuluvat yrittäjät aikovat nuorempia ikäryhmiä harvemmin lopettaa työt ennen vanhuuseläkeikää tai vanhuuseläkeiässä. Vastaavasti he aikovat useammin jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen. Iän vaikutus on kohtalaisen voimakas. Vanhimmat yrittäjät arvelevat jatkavansa työskentelyä vielä vanhuuseläkeiän jälkeen 24 prosenttiyksikköä todennäköisemmin kuin nuorimmat yrittäjät.

Yrittäjien koulutustausta vaikuttaa jatkamisaikeisiin. Ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneet yrittäjät aikovat useammin jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen. Vastaavasti he arvioivat lopettavansa työskentelyn vanhuuseläkeiässä harvemmin kuin matalamman koulutustaustan yrittäjät. Korkeasti koulutetuilla yrittäjillä todennäköisyys jatkaa työssä eläkeiän jälkeen on 17 prosenttiyksikköä suurempi kuin perusasteen koulutetuilla.

Myös yrittäjätyyppin mukaan on havaittavissa eroja eläkeaikeissa. Työnantajayrittäjät aikovat harvemmin jatkaa työssä vanhuuseläkeikään saakka. Yksinyrittäjät sen sijaan aikovat useammin jatkaa työskentelyä eläkeiän jälkeen ja jäädä harvemmin pois ennen vanhuuseläkeikää.

Terveydentila ja perhetilanne

Kuten aiempien tutkimusten perusteella voitiin odottaa, terveydentila vaikuttaa merkittävästi yrittäjien eläkkeellesiirtymisaikeisiin. Jos uskoo terveytensä puolesta pystyvänsä työskentelemään vanhuuseläkkeelle asti, aiemukset lopettaa työskentelyä ennen eläkeikää vähenevät ja aiemukset jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen lisääntyvät. Ne, jotka eivät usko terveytensä riittävän, aikovat useammin lopettaa työskentelyn ennen eläkeikää. Terveiden vaikutus on suhteellisen voimakas. Yrittäjät, jotka uskovat terveytensä riittävän eläkeikään saakka, arvioivat jatkavansa työskentelyä eläkeiän jälkeen 39 prosenttiyksikköä todennäköisemmin kuin ne, jotka eivät usko terveytensä riittävän. Toisin kuin oletettiin, puolison työmarkkina-asemalla tai olemassaololla ylipäänsä ei ole merkitystä yrittäjien eläkeaikeisiin.

Työn merkitys elämässä, tyytyväisyys, vaikutusmahdollisuudet työhön, työn imu ja kuormittavuus

Odotusten mukaisesti työn merkitys heijastuu yrittäjien eläkeaikeisiin. Työn merkittävyyden mittareista kuitenkin vain työviikon pituus vaikuttaa eläkesuunnitelmiin. Ne, jotka tekevät pitkää yli 50 tunnin työviikkoa, aikovat harvemmin lopettaa työt ennen vanhuuseläkeikää ja useammin jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen. Sen sijaan toinen työn roolia elämässä mittaava tekijä, eli tunteeo laiminlyövänsä kotiasioita työn vuoksi, ei vaikuta eläkeaikeisiin.

Odotusten vastaisesti työtyytyväisyydellä ei ole vaikutusta yrittäjien eläkesuunnitelmiin. Sen sijaan, kuten oletettiin, suuremmat vaikutusmahdollisuudet työssä vähentävät yrittäjien aikomuksia lopettaa työt vanhuuseläkeiässä ja lisäävät aikomuksia jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen. Ne yrittäjät, joilla on paljon vaikutusmahdollisuuksia työhönsä, aikovat jatkaa työssä 14 prosenttiyksikköä todennäköisemmin kuin ne, joilla ei ole vaikutusmahdollisuuksia työhön.

Myös työn imua ja vähäisempää stressitasoa kuvaava innostuneisuus työstä heijastuu oletetulla tavalla yrittäjien eläkeaikeisiin. Työstään innostuneet aikovat harvemmin lopettaa työt ennen vanhuuseläkeikää. Vastaavasti he aikovat useammin jatkaa työskentelyä vanhuuseläkeiän jälkeen. Työstään innostuneet yrittäjät aikovat jatkaa työssä 20 prosenttiyksikköä todennäköisemmin kuin ne, jotka eivät ole innostuneita. Vastoin odotuksia työn kuormittavuuteen ja stressaavuuteen liittyvät tekijät, eli vaikeudet jaksaa työssä ja se, että joutuu venyttämään työpäiviä, eivät vaikuta aiottuun eläkkeelle siirtymiseen yrittäjillä.

Yrittäjäjuran pituus, kotitalouden tulot ja eläketurvan riittävyys

Kuten odotettiin, yrittäjäjuran pituus ja tulot vaikuttavat eläkeaikeisiin. Pidempi yrittäjäjaura vähentää aikeita jäädä eläkkeelle vanhuuseläkeiässä. Sen sijaan arvioihin lopettaa työskentely ennen eläkeikää tai jatkaa työskentelyä vielä eläkeiän jälkeen yrittäjäjuran pituudella ei ole merkitystä. Myös tuloilla on vaikutusta eläkeaikeisiin. Ne, joilla on suuremmat tulot, aikovat harvemmin jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen.

Odotetun mukaisesti tulevan eläkkeen tasoa heijastava riittävän eläketurvan maksaminen vaikuttaa merkittävästi yrittäjien eläkkeelle siirtymisen ajankohtaan. Ne, jotka maksavat mielestään riittävästi eläketurvaa, aikovat useammin lopettaa työt vanhuuseläkeiässä. Sen sijaan ne, jotka eivät maksa mielestään tarpeeksi eläketurvaa tai eivät maksa sitä ollenkaan, aikovat useammin jatkaa työssä eläkeiän jälkeen.

5.2 Työskentelyn lopettamisen ja työssä jatkamisen syyt

Kyselyssä tiedusteltiin myös syitä työskentelyn lopettamiselle ja sen jatkamiselle. Seuraavaksi jaotellaan ne, jotka aikovat lopettaa työskentelyn viimeistään eläkeiässä ja ne, jotka aikovat jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen tälle aikeelle nimetyn syyn mukaan. Syinä on eroteltu: "En halua jatkaa", "Terveys ei salli jatkamista", "Jatkan, koska pidän työstäni", "Jatkan, koska minulle ei ole taloudellisesti mahdollista jäädä eläkkeelle" ja "Jatkan, jos vain töitä riittää". Ne, jotka eivät osanneet kertoa syytä, miksi eivät halua jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen, on tässä laitettu ryhmään "En halua jatkaa". Multinomial logit -mallin tulokset on esitetty taulukossa 5.2.

Ei halua jatkaa työskentelyä

Eri tekijöiden vaikutus vaihtelee työn teon lopettamiselle tai työssä jatkamiselle nimetyn syyn mukaan. Naisilla ja nuorempiin ikäryhmiin kuuluvilla työn teon lopettamisen taustalla on useimmiten oma halu; he ovat useammin sitä mieltä, että eivät halua jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen. Halukkuudessa jatkaa on eroja myös koulutuksen mukaan: ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneet haluavat lopettaa työskentelyn matalammin koulutettuja harvemmin.

Terveystilan vaikutukset ovat odotetun suuntaisia. Ne, jotka ovat sitä mieltä, että terveys ei riitä vanhuuseläkkeelle saakka jatkamiseen tai jotka ovat epävarmoja terveyden riittämisestä, ovat useammin haluttomia jatkamaan työssä eläkeiän jälkeen. Puolison olemassaololla tai työskentelyllä ei ole vaikutusta haluun lopettaa. Työviikon pituudella sen sijaan on merkitystä: ne, jotka eivät halua jatkaa, tekevät useimmiten 40–49 tunnin työviikkoa, eli tällä mittarilla mitaten työn merkitys elämässä ei ole erityisen suuri.

Oma halu lopettaa työnteko yhdistyy myös vähäisempiin vaikutusmahdollisuuksiin työssä ja vähäisempään innostuneisuuteen työstä. Ne, jotka eivät halua jatkaa, maksavat myös mielestään tarpeeksi eläketurvaa. Yrittäjäjuran pituudella tai tulotasolla ei ole vaikutusta omaan haluun lopettaa työskentelyä.

Taulukko 5.2.

Eläkkeelle jäämisen ja työssä jatkamisen syiden taustatekijät, multinomial logit -mallin marginaalivaikutukset.

	Lopetan työskentelyn, koska...		Jatkan työssä vanhuuseläkeiän jälkeen, koska...		
	En halua jatkaa	Terveys ei salli jatkamista	Pidän työstäni	Ei ole taloudellisesti mahdollista jäädä eläkkeelle	Jos vain töitä riittää
Perustaustatekijät					
Sukupuoli (ref. Mies)					
Nainen	0,083**	-0,012	-0,040	-0,015	-0,015
Ikä (ref. 50–54)					
55–59	-0,044	-0,010	0,019	0,018	0,018
60–	-0,230***	-0,004	0,190***	0,027	0,019
Koulutus (ref. Perusaste)					
Keskiaste	-0,038	0,022	0,021	-0,001	-0,005
Alempi korkea-aste	-0,024	0,008	-0,010	0,009	0,017
Ylempi korkea-aste	-0,130**	-0,039**	0,200***	-0,001	-0,032
Yrittäjätyyppi (ref. Työnantajayrittäjä)					
Maatalousyrittäjäyrittäjä	0,030	-0,037+	0,028	0,003	-0,024
Yksinyrittäjä	-0,028	-0,037*	0,001	0,033*	0,031
Terveys ja perhetilanne					
Uskoo terveytensä puolesta pystyvänsä työskentelemään vanhuuseläkeikänsä asti (ref. Ei / Ei tietoa)					
Osittain samaa mieltä	-0,034	-0,240***	0,095+	0,066**	0,110**
Täysin samaa mieltä	-0,130**	-0,270***	0,280***	0,024	0,100**
Perhetilanne (ref. Puoliso ei työssä)					
Puoliso työssä	-0,003	0,000	-0,035	0,018	0,019
Ei puolisoa	-0,007	-0,018	-0,040	0,050*	0,015

→

	Lopetan työskentelyn, koska...		Jatkan työssä vanhuuseläkeiän jälkeen, koska...		
	En halua jatkaa	Terveys ei salli jatkamista	Pidän työstäni	Ei ole taloudellisesti mahdollista jäädä eläkkeelle	Jos vain töitä riittää
Työn tärkeys elämässä					
Työviikon pituus, tuntia (ref. Alle 40)					
40–49	0,091**	-0,064***	-0,038	-0,006	0,017
50+	-0,026	-0,067***	0,028	0,019	0,046
Laiminlyö kotiasioita työn vuoksi	0,037	-0,003	0,019	-0,007	-0,047 ⁺
Työtyytyväisyys ja vaikutusmahdollisuudet					
Työtyytyväisyys (ref. Erittäin tyytyväinen)					
Melko tyytyväinen	0,012	0,011	-0,088**	0,006	0,060*
Ei tyytyväinen / Ei tietoa	0,008	0,018	-0,160*	0,006	0,130 ⁺
Vaikutusmahdollisuuksia työhön (ref. Ei yhtään / Vähän)					
Kohtalaisesti	-0,047	-0,016	-0,027	0,027	0,063
Paljon	-0,110 ⁺	-0,018	0,015	0,024	0,093**
Työn imu ja kuormitustekijät					
Työinnostus (ref. Innostunut työstä)					
Vähän innostunut	0,090**	0,007	-0,120***	0,011	0,012
Ei innostunut / Ei tietoa	0,230***	-0,022	-0,200***	0,026	-0,036
Joutuu venyttämään työpäiviä	0,021	-0,007	-0,015	-0,003	0,005
Usein vaikeuksia jaksaa työssä	-0,055	0,035*	-0,030	0,041 ⁺	0,008
Yrittäjätöiden pituus ja taloudellinen tilanne					
Yrittäjätöiden pituus					
Yrittäjätöiden pituus	-0,002	0,000	0,002 ⁺	0,001	-0,001
Bruttotulot, logaritmi	0,018	0,003	-0,003	-0,007	-0,011
Maksaako mielestään riittävästi eläketurvaa (ref. Maksaa riittävästi)					
Ei maksa riittävästi	-0,110***	-0,004	0,023	0,068***	0,019
Ei maksa ollenkaan	-0,190***	0,009	0,190***	0,016	-0,027
N	355	57	533	63	185

Tähdet kuvastavat, eroavatko kertoimet tilastollisesti merkitsevästi nolasta seuraavasti: *** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$, ⁺ $p < 0,10$.

Terveydelliset syyt eivät salli jatkamista

Ne, joiden terveys ei salli jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen, eroavat useimmilta piirteiltään niistä, jotka eivät halua jatkaa työssä. Yhteistä näille kahdelle ryhmälle on vain se, että ylemmän korkea-asteen tutkinnon suorittaneet harvemmin kuuluvat kumpaankaan ryhmään. Sukupuolella tai iällä ei ole vaikutusta terveysperusteisiin syihin lopettaa. Yrittäjätyypillä sen sijaan on yhteys terveydellisiin syihin olla jatkamatta: työnantajayrittäjillä terveys ei useammin salli jatkamista.

On varsin luontevaa, että ne, joiden terveys ei salli jatkamista, ovat useimmiten sitä mieltä, että terveys ei riitä vanhuuseläkkeelle saakka työskentelyyn. Terveydellisistä syistä lopettavat tekevät myös muita useammin lyhempää, alle 40 tunnin työviikkoa. Ymmärrettävästi lyhemmän työviikon taustalla voivat olla terveydelliset rajoitteet. Niillä, joiden terveys ei salli työssä jatkamista, on myös muita useammin vaikeuksia jaksaa työssä, eli työn kuormittavuus koetaan suuremmaksi.

Jatkaa, koska pitää työstään

Niistä, jotka aikovat jatkaa työskentelyä eläkeiän jälkeen, erottuvat selkeimmin piirteiltään ne, joilla jatkamisen syynä on työstä pitäminen. Työn mielekkyyden vuoksi vanhuuseläkeiän jälkeen työnteon jatkamista aikovat ovat useammin vanhimpaan ikäryhmään kuuluvia ja korkeasti koulutettuja. He myös uskovat täysin terveytensä puolesta pystyvänsä työskentelemään vanhuuseläkeikänsä saakka.

Työstä pitämisen vuoksi jatkavat ovat muita useammin työhönsä erittäin tyytyväisiä ja innostuneita työstään. Heillä on takanaan muita pidempi työura ja he eivät maksa lainkaan eläketurvaa. Koska vanhuuseläkkeellä työskentelevälle yrittäjälle eläkevakuutus ei ole pakollinen, tämä viittaa siihen, että monet työn mielekkyyden vuoksi työnteon jatkamista aikovat ovat jo siirtyneet vanhuuseläkkeelle ja jatkavat työssäkäyntiä eläkkeen rinnalla.

Jatkaa, koska ei ole taloudellisesti mahdollista jäädä eläkkeelle

Taloudellisten syiden vuoksi työnteon jatkamista aikovien ikä, sukupuoli tai koulutustaso eivät vaihteile. Yritysmuoto sen sijaan vaikuttaa: yksinyrittäjät aikovat jatkaa muita useammin siksi, että ei ole varaa jäädä eläkkeelle. Muista edellä käsitellyistä ryhmistä poiketen myös perhetilanteella on vaikutusta: taloudellisten syiden vuoksi jatkavat useammin ne, joilla ei ole puolisoa.

Taloudellisten syiden vuoksi työnteon jatkamista aikovissa korostuu niiden osuus, joilla on epävarmuutta terveyden riittämisestä, eli jotka ovat vain osittain sitä mieltä, että terveys riittää vanhuuseläkkeelle asti työskentelyyn. Tämä viittaisi siihen, että taloudellisten syiden vuoksi jatkavilla terveys ei ole ihan yhtä hyvä kuin muista syistä jatkaa haluavilla. Niillä, joilla ei ole taloudellisesti varaa jäädä eläkkeelle, on myös useammin vaikeuksia jaksaa työssä, eli työ koetaan kuormittavammaksi. Kuormittavuuden taustalla voi olla heikompi terveys, mutta myös taloudelliset huolet voivat aiheuttaa jaksamisvaikeuksia. Ne, jotka aikovat jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen taloudellisista syistä, ovat myös muita useammin niitä, jotka eivät mielestään maksa tarpeeksi eläketurvaa.

Jatkaa, jos vain töitä riittää

Varauksella vanhuuseläkkeen jälkeen työssä jatkamiseen suhtautuvat, eli ne, jotka olisivat halukkaita jatkamaan, jos vain töitä riittää, eivät sukupuoleltaan, iältään tai koulutukseltaan erotu muista. Sen sijaan he uskovat useammin terveytensä puolesta pystyvänsä työskentelemään vanhuuseläkeikänsä saakka. He ovat vähemmän tyytyväisiä työhönsä, mutta samaan aikaan heillä on paljon vaikutusmahdollisuuksia työhön. He myös harvemmin laiminlyövät kotiasioita työn vuoksi. Tämä voi viitata siihen, että tässä ryhmässä työn merkitys elämässä on muita vähäisempi.

6 Lopuksi

Tämä tutkimus tuotti uutta tietoa yrittäjien työhön liittyvistä tekijöistä, työoloista, eläketurvan riittävydestä, aikeista jäädä eläkkeelle ja jatkaa työssä sekä syistä näiden aikeiden taustalla. Käytetty aineisto on korkealaatuinen ja se edustaa koko suomalaista yli 50-vuotiasta yrittäjäkuntaa. Yrittäjien eläkeaikeita ei ole aikaisemmin pystytty tutkimaan tällä laajuudella. Erityisesti työolojen vaikutusta ei ole aikaisemmin tarkasteltu näin monipuolisesti. Myöskään eläketurvan tason riittävyden vaikutuksesta yrittäjien eläkeaikeisiin ei ole aikaisempaa tietoa. Työhön liittyvien tekijöiden ja työolojen osalta tutkimuksessa oli myös mahdollista vertailla yrittäjiä palkansaajiin.

6.1 Yrittäjien työolot ja eläketurva

Yrittäjät kokevat työnsä palkansaajia useammin vapaaksi ja mieluisaksi – toisaalta työn kuormittavuus yrittäjillä suurempaa

Tulosten mukaan yrittäjät kokevat työnsä mieluisana ja hyvin vapaana. Liki puolet yrittäjistä oli erittäin tyytyväisiä työhönsä. Palkansaajilla vastaava osuus oli vain kolmannes. Yrittäjillä on huomattavan paljon vaikutusmahdollisuuksia työhönsä. Kolme neljästä yrittäjästä arvioi, että heillä on vaikutusmahdollisuuksia työn sisältöön, työn järjestykseen ja työn alkamis- ja päättymisaikoihin. Palkansaajilla vaikutusmahdollisuudet näihin osatekijöihin olivat selvästi vähäisemmät.

Yrittäjien sitoutuneisuus työhön voi heijastua pitkinä työviikkoina, jopa siinä määrin, että työmäärän koetaan johtavan siihen, että tuntee laiminlyövänsä kotiasioita. Tässä tutkimuksessa käytetyillä työn merkitsevyyden mittareilla, eli työviikon pituudella ja kokemuksella, että laiminlyö kotiasioita työn vuoksi, ansiotyö oli erittäin merkittävä ja aikaa vievä osa elämää noin kolmannekselle yrittäjistä. Palkansaajilla vastaava merkitsevyys oli pienempi.

Työn imu on yrittäjillä suuri. Noin puolet yrittäjistä oli erittäin innostuneita työstään ja vain harvempi kuin joka kymmenes ei ollut lainkaan innostunut. Palkansaajilla työstään innostuneiden osuus oli selvästi pienempi. Osalla yrittäjistä ilmenee kuitenkin työhön liittyviä kuormitustekijöitä; noin puolet yrittäjistä joutui venyttämään työpäiviään saadakseen työt tehtyä ja noin viidenneksellä oli usein vaikeuksia jaksaa työssään. Palkansaajilla työn kuormittavuus oli yrittäjiä vähäisempää. Erityisesti työpäivien venyttämisen tarve oli harvinaisempaa.

Kolmannes yrittäjistä ei mielestään maksa riittävästi eläketurvaa

Tutkimuksessa tarkasteltiin myös yrittäjien käsityksiä heidän maksamansa eläketurvan riittävydestä. Eläketurvan riittävyys koetaan yleisesti melko heikoksi yrittäjien keskuudessa. Vain puolet yrittäjistä koki maksavansa itselleen riittävää eläketurvaa. Kolmannes oli sitä mieltä, ettei maksa riittävästi eläketurvaa ja noin kymmenen prosenttia ei maksanut lainkaan eläketurvaa. Vanhuuseläkkeellä oleville yrittäjille eläkevakuutus ei ole pakollinen, ja valtaosa niistä, jotka eivät maksaneet lainkaan eläketurvaa, olikin eläkkeellä.

Aiemmissa tutkimuksissa yrittäjien eläketurvan riittävyttä on tarkasteltu lähinnä toteutuneiden eläketasojen kautta. Yrittäjien eläketurvan on todettu jäävän keskimäärin matalammaksi kuin palkansaajilla. Käsillä oleva tutkimus kertoi yrittäjien omasta näkemyksestä heidän maksamansa eläketurvan riittävydestä. Tulokset osoittivat, että huomattava osa yrittäjistä tiedostaa eläketurvan tason jäävän alhaiseksi.

6.2 Yrittäjien eläkeaiheet ja työssä jatkamisen syyt

Yli 60 prosenttia yrittäjistä aikoo jatkaa työskentelyä eläkeiän jälkeen

Aiemmissa tutkimuksissa tehty havainto yrittäjien myöhäisemmästä eläkkeelle siirtymisestä saa tukea kyselyn tuloksista. Huomattavan suuri osa yrittäjistä, yli 60 prosenttia, arveli jatkavansa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen. Joka viides aikoi jatkaa työssä vanhuuseläkeikään asti, mutta ei enää sen jälkeen. Hieman yli kymmenen prosenttia ei halunnut jatkaa työssä vanhuuseläkeikään saakka.

Yksittäin tarkasteltuna erityisen yleisiä aikeet jatkaa työskentelyä vielä vanhuuseläkeiän jälkeen olivat yli 60-vuotiaiden, korkeasti koulutettujen ja yksinyrittäjien joukossa. Jatkamisaikeita oli useammin myös niillä yrittäjillä, jotka olivat innostuneita ja tyytyväisiä työhönsä ja jotka kokivat vaikutusmahdollisuutensa työhönsä hyväksi. Työssä jatkamista harkitsevia oli puolestaan vähemmän niiden yrittäjien joukossa, joiden työhön liittyi kuormitustekijöitä ja jotka eivät uskoneet terveydentilansa riittävän eläkeikään saakka työskentelyyn.

Työnteon lopettamisen tai työssä jatkamisen taustalla pitkälti omat toiveet; vain harvalla pakottavia syitä

Selvästi yleisin syy sille, miksi ei aiottu jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen, oli haluttomuus jatkamiseen. Kolme neljästä, jotka aikoo lopettaa työskentelyn viimeistään vanhuuseläkeiässä, ilmoitti syyksi sen, ettei halua jatkaa työssä.

Terveydelliset syyt olivat perusteena lopettaa työnteko ennen vanhuuseläkeikää tai viimeistään vanhuuseläkeiässä hiukan yli kymmenelle prosentille.

Selvästi yleisin syy työnteon jatkamiselle vanhuuseläkeiän jälkeen oli se, että pitää työstään. Liki 70 prosenttia jatkaa aikovista ajatteli näin. Taloudellinen pakko oli jatkamisen syynä vain harvemmalle kuin joka kymmenennelle. Joka neljäs suunnitteli työssä jatkamista tilanteen mukaan eli ilmoitti jatkavansa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen, jos vain töitä riittää.

Vanhemmat, korkeasti koulutetut ja terveemmät yrittäjät aikovat jatkaa työssä pidempään – syynä mieluinen työ

Yksittäisten taustatekijöiden tarkastelua tarkemman kuvan ilmiöstä antaa mallitarkastelu, jossa eri taustatekijät huomioidaan yhtä aikaa. Mallin perusteella voidaan tutkia, missä ryhmissä todennäköisyys tai riski lopettaa työt tai jatkaa työskentelyä on muita ryhmiä korkeampi tai matalampi, kun muiden taustatekijöiden vaikutus on vakioitu.

Aikaisempien tutkimustulosten tapaan myös tässä tutkimuksissa osoittautui, että yli 60-vuotiaat, korkeasti koulutetut ja terveemmät yrittäjät aikovat useammin jatkaa työssä eläkeiän jälkeen. Nämä samat ominaisuudet yhdistyivät niihin, joilla työssä jatkamisen syynä oli se, että he pitävät työstään.

Naisilla miehiä vähemmän jatkamishaluja

Miehet aikovat naisia useammin jatkaa työskentelyä eläkeiän jälkeen. Naisilla ja nuorempiin ikäryhmiin kuuluvilla oli vähemmän haluja jatkaa työssä. Alhaisempi koulutustaso lisäsi aikomuksia lopettaa työskentely vanhuuseläkeiässä ja heikompi terveys lisäsi aikeita jäädä eläkkeelle ennen vanhuuseläkeikää. Näissä ryhmissä työnteon lopettamisen syynä oli sekä oma halu lopettaa työskentely että terveydelliset syyt. Erityisen vahva oli heikon terveyden ja terveydellistä syistä lopettamisen yhteys.

Taloudellinen pakko jatkaa yhdistyy yksinyrittäjiin, yksin asumiseen ja heikompaan terveyteen

Myös yrittäjätyypillä on vaikutusta eläkeaikeisiin. Työnantajayrittäjät aikovat harvemmin jatkaa työssä eläkeikään saakka. Heillä lopettamisen syynä oli useimmiten se, että terveys ei riitä työssä jatkamiseen.

Yksinyrittäjät sen sijaan aikoivat useammin jatkaa työskentelyä eläkeiän jälkeen. Heillä jatkamisen syynä oli useammin taloudellinen pakko. Taloudelliseen pakeroon jatkaa yhdistyi myös yksinasuminen ja muita jatkajia suurempi huoli terveyden riittämisestä.

Työlle omistautuminen, suuremmat vaikutusmahdollisuudet ja työn imu lisäävät jatkamishaluja

Työn merkitystä elämässä mittaavalla työviikon pituudella oli yhteys yrittäjien työssä jatkamiseen. Ne, jotka tekivät yli 50 tunnin työviikkoa ja näin mitaten ovat omistautuneempia työlleen, aikoivat harvemmin lopettaa työt ennen vanhuuseläkeikää ja useammin jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen. Lyhempää työviikkoa tekevät aikoivat useammin lopettaa työt jo ennen eläkeikää. Heillä lopettamisen syinä olivat sekä oma halu lopettaa että terveydelliset syyt.

Ne, joilla oli paljon vaikutusmahdollisuuksia työhönsä, aikoivat harvemmin lopettaa työnteon eläkeiässä ja aikoivat useammin jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen. Suuremmat vaikutusmahdollisuudet työn suhteen olivat tyypillisiä niille, jotka aikoivat jatkaa työntekoa joustavasti tilanteen mukaan, jos vain töitä riittää. Vähäisemmät vaikutusmahdollisuudet yhdistyivät aikeisiin lopettaa työnteko eläkeiässä. Tällä ryhmällä työnteon lopettamisen syynä oli oma halu lopettaa.

Innostuneisuuden työstä katsottiin heijastavan suurempaa työn imua ja toimivan päinvastaiseen suuntaan eläkeaikeiden näkökulmasta kuin koetun työstressin ja työn kuormittavuuden. Innostuneisuus vaikutti eläkeaikeisiin. Työstään innostuneet aikoivat useammin jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen. Jatkamisen syynä oli se, että he pitivät työstään. Tästä syystä työnteon jatkamista aikoivat olivat myös erittäin tyytyväisiä työhönsä. Työstään vähemmän innostuneet sen sijaan aikoivat useammin jäädä eläkkeelle ennen vanhuuseläkeikää. Eläkkeelle jäämisaikomusten taustalla oli oma halu lopettaa työnteko.

Terveydellisistä syistä lopettavilla ja taloudellisesta pakosta jatkavilla useammin jaksamisvaikeuksia

Työhön liittyvät kuormitustekijät, eli vaikeudet jaksaa työssä ja työpäivien venyttämisen pakko, eivät vaikuttaneet sinänsä eläkeaikeiden taustalla. Sen sijaan tarkasteltaessa syitä lopettamiselle tai jatkamiselle kuormitustekijät nousivat esiin. Mitattuna vaikeuksilla jaksaa, työn kokivat kuormittavamaksi toisaalta ne, jotka eivät aikoneet jatkaa terveydellisistä syistä, ja toisaalta ne, jot-

ka aikoivat jatkaa taloudellisen pakon vuoksi. Kuormitustekijöitä siis esiintyy useammin niillä, joilla lopettamis- tai jatkamispäätösten taustalla ei ole oma vapaaehtoinen valinta.

Liian vähäisen eläketurvan maksu lisää jatkamisaikeita – yhdistyy taloudelliseen pakkoon jatkaa

Eläketurvan taso vaikuttaa merkittävästi eläkkeellesiirtymisaikomuksiin. Ne, jotka maksoivat mielestään tarpeeksi eläketurvaa, aikoivat useammin jäädä eläkkeelle vanhuuseläkeikänsä. Heillä työnteon lopettamisen syynä oli oma halu lopettaa.

Sen sijaan ne, jotka eivät maksaneet mielestään tarpeeksi tai eivät maksaneet ollenkaan eläketurvaa, aikoivat muita useammin jatkaa työssä eläkeiän jälkeen. Liian vähäinen eläketurvan maksu yhdistyi taloudelliseen pakkoon jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen. Se, ettei maksanut ollenkaan eläketurvaa, oli tavallisempaa niillä, jotka aikoivat jatkaa työssä, koska pitivät työstään. Valtaosa niistä, jotka eivät maksaneet ollenkaan eläketurvaa oli jo eläkkeellä, eli he tosiasiallisesti olivat jo jatkaneet työssä eläkkeen ohella.

Eri syistä jatkavat ovat erilaisia

Vaikka valtaosalla yrittäjistä työssä vanhuuseläkeiän jälkeen jatkamisaikeiden syynä oli se, että pitää työstään, osalla oli kuitenkin taloudellista pakkoa jatkaa. Nämä ryhmät ovat keskenään hyvin erilaisia. Työstä pitämisen vuoksi työnteon jatkamista aikovat olivat vanhempia, korkeasti koulutettuja, terveyteensä luotavaisia, erittäin tyytyväisiä työhönsä ja innostuneita työstään. Tässä ryhmässä työn positiivinen anti näyttää olevan muita suurempaa. Sen sijaan ne, jotka aikoivat jatkaa siksi, ettei ole taloudellisesti mahdollista jäädä eläkkeelle olivat useammin yksinyrittäjiä, terveydeltään heikompia, eivät olleet parisuhteessa ja heillä oli usein vaikeuksia jaksaa työssä. Tässä ryhmässä työhön ja jaksamiseen liittyy negatiivisia piirteitä. Työ koetaan kuormittavammaksi ja terveyskään ei työn jatkamisen kannalta ole paras mahdollinen. Työtä jatketaan näistä tekijöistä huolimatta, koska on pakko jatkaa.

6.3 Yrittäjien eläkeaikeiden vertailu palkansaajiin

Yrittäjät ovat tulosten valossa monessa mielessä erilainen ryhmä palkansaajiin verrattuna. Yrittäjyyteen usein liitetyt ominaisuudet, kuten työn itsenäisyys, vapaus vaikuttaa itse työtapaan, -paikkaan ja -aikaan sekä innostus ja sitoutuneisuus omaa työtä kohtaan ovat myös tämän tutkimuksen tulosten valossa yleisempiä yrittäjillä kuin palkansaajilla. Toisaalta yrittäjät kokevat työnsä myös palkansaajia useammin kuormittavaksi työn aikavaatimusten vuoksi. Yrittäjät joutuvat palkansaajia useammin venyttämään työpäiviään saadakseen työt tehtyä. Erojen tunnistaminen on tärkeää, sillä lähtökohdat ja keinot tavoiteltaessa yrittäjien työurien pidentämistä voivat erota palkansaajien tilanteesta.

Aikaisemmista tutkimuksista tiedettiin, että yrittäjät aikovat palkansaajia useammin jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen. Se, että jatkamisaikeita oli kuitenkin niinkin paljon kuin yli 60 prosentilla, on hieman yllättävää. Ero palkansaajiin on huomattava: heillä vastaava osuus on vain reilut 30 prosenttia vuoden 2013 työolotutkimuksen perusteella. Tutkimustulokset ovat eri vuosien kyselyistä, mutta vaikka palkansaajien työssäjatkamisaikeet olisivat lisääntyneet tutkimusten välisenä aikana, näin suuri ero tuskin on kuroutunut umpeen.

Tässä tutkimuksessa havaitut yrittäjien eläkeaikeisiin vaikuttavat tekijät ovat monelta osin samanlaisia aikaisempien, lähinnä palkansaajia koskevien havaintojen kanssa, mutta myös eroja löytyy. Palkansaajilla eläkeaikeissa ei ole Suomessa havaittu sukupuolen mukaisia eroja (Nivalainen & Järnefelt 2018), mutta yrittäjämiehet aikovat jatkaa työssä naisia useammin. Yrittäjämiehet siis eroavat yrittäjänaisista joidenkin tekijöiden osalta, jotka vaikuttavat työssä jatkamiseen. Kyseessä voi olla mies- ja naisyrittäjien erilainen ammattirakenne, tai taustalla voi olla havaitsemattomia tekijöitä kuten vaikkapa motivaatio. Sen sijaan vanhemman iän ja korkeamman koulutuksen työssäjatkamisaikeita lisäävä vaikutus on samanlainen sekä yrittäjillä että palkansaajilla. Myös hyvän terveyden työssä jatkamista edistävä vaikutus pätee niin palkansaajiin kuin yrittäjiinkin.

Palkansaajilla perhetekijöiden on havaittu vaikuttavan työssäjatkamisaikeisiin, mutta vaikutus on osin ristiriitainen eri tutkimusten välillä. Toisaalta erityisesti parisuhteessa olevien on havaittu jatkavan työssä pidempään (Nivalainen & Järnefelt 2018), mutta toisaalta myös yksin elävillä on havaittu enemmän työssäjatkamisaikeita (Nivalainen & Tenhunen 2018). Ne, joiden puoliso ei ole työelämässä, aikovat harvemmin jatkaa työssä (Tuominen ym. 2012). Tämän tutkimuksen perusteella yrittäjillä perhetekijät eivät vaikuta eläkeaikeisiin. Tämä voi johtua siitä, että yrittäjillä työn ja vapaa-ajan raja on häilyvämpi. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että yrittäjät kokevat palkansaajia useammin laiminlyö-

vänsä kotiasioita työn vuoksi. Perhetekijöiden vaikutusta voi myös vähentää se, että yrittäjillä puoliso voi usein olla mukana yritystoiminnassa, jolloin eläke- ja työssäjatkamis päätökset tehdään yhdessä.

Palkansaaajilla suurempien tulojen on havaittu aikaistavan eläkkeelle siirtymistä (Nivalainen & Järnefelt 2018). Yrittäjillä vaikutus näyttää olevan samansuuntainen, mutta yhteys on selvästi palkansaaajia heikompi. Riittämättömän eläketurvan maksaminen osoittautui myös tärkeäksi yrittäjien jatkamisaikaita lisääväksi tekijäksi. Yrittäjät voivat itse vaikuttaa siihen, minkä tasoista eläketurvaa he maksavat. Valittu työtulo vaikuttaa sekä eläkemaksuihin että kertyvän eläkkeen tasoon. Sen sijaan palkansaaajilla eläketurvan maksu perustuu ansiotuloon ja siitä huolehtii työnantaja, eikä palkansaaaja itse pysty vaikuttamaan siihen. Siksi yrittäjien ja palkansaaajien maksettu eläketurva eivät ole vertailukelpoisia.

Työn keskeisempi merkitys elämässä lisää jatkamisaikaita yrittäjillä samoin kuin palkansaaajillakin (Järnefelt & Nivalainen 2016). Palkansaaajilla vaikutusmahdollisuuksien työhön on havaittu lisäävän jatkamisaikaita (Järnefelt & Nivalainen 2016). Vaikutusmahdollisuudet vaikuttivat yrittäjillä samansuuntaisesti kuin palkansaaajilla. Vaikutusmahdollisuuksien vaikutuksen suuruutta ei kuitenkaan ole mahdollista arvioida eri tutkimusten välillä. Sekä palkansaaajilla (Böckerman & Ilmakunnas 2017) että yrittäjillä (Kautonen ym. 2012) työtyytyväisyyden on havaittu lisäävän työssäjatkamisaikaita. Näistä tuloksista poiketen tässä tutkimuksessa yrittäjien työtyytyväisyys ei noussut merkitseväksi tekijäksi työssäjatkamisaikoiden kannalta, kun muiden työolotekijöiden vaikutus oli vakioitu.

Palkansaaajilla työn imun on havaittu lisäävän jatkamisaikaita ja henkisten kuormitustekijöiden vähentävän niitä (Perhoniemi 2016). Työn imu mitattuna innostuneisuudella työstä vaikutti myös yrittäjillä jatkamisaikaita lisäävästi. Sen sijaan, hieman yllättäen, kuormitustekijät eivät nousseet merkitseviksi eläkeaikoiden kannalta yrittäjillä, vaikka yrittäjillä kuormitusta esiintyy palkansaaajia enemmän.

Työolojen suhteen yrittäjien vertailua palkansaaajiin hankaloittaa se, että palkansaaajien osalta työoloihin liittyvät tulokset on koottu useammasta tutkimuksesta. Tietojemme mukaan kaikkia tässä tutkimuksessa kontrolloituja työolotekijöitä ei ole käytetty yhdessäkään palkansaaajia koskevassa tutkimuksessa. Jatkossa olisikin mielenkiintoista tarkastella, miten työolot vaikuttavat palkansaaajilla, kun kaikkia työolotekijöitä tarkastellaan yhtä aikaa. Työolotutkimuksen aineiston perusteella tällainen tarkastelu olisi mahdollista.

6.4 Pohdintaa ja jatkotutkimusaiheita

Tutkimus osoitti, että yrittäjistä merkittävä osa aikoo jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen. Useimmiten mielekäs työ on syynä jatkamiseen, mutta osalla jatkamisen syynä on taloudellinen pakko. Riittämättömän eläketurvan maksaminen oli yhteydessä aikomuksiin jatkaa työssä pidempään ja myös taloudelliseen pakkoon jatkaa. Tämä vahvistaa aiemmat löydökset siitä, että osalla yrittäjistä eläketurva jää matalaksi. Tiedon puutteesta ei kuitenkaan näytä olevan kyse. Yrittäjät ovat tietoisia siitä, että he maksavat liian pientä eläkevakuutusmaksua, mutta tulosten perusteella näyttää siltä, että suuremman eläkevakuutusmaksun maksamisen sijaan mieluisampana vaihtoehtona näyttäisi olevan työssä jatkaminen vanhuuseläkeiän jälkeen. Osalla riittämättömän eläketurvan maksun taustalla voi tietenkin olla taloudellisia rajoitteita; ei ole varaa maksaa suurempaa eläkevakuutusmaksua, ja tästä syystä on pakko jatkaa työssä vanhuuseläkeiän jälkeen.

Tämä näkökulma saa vahvistusta siitä, että liian vähäisen eläketurvan maksamisen lisäksi taloudellinen pakko jatkaa työssä yhdistyy aiemmissa tutkimuksissa esiin tulleisiin pienituloisuusriskiä lisääviin tekijöihin, kuten yksinasumiseen ja heikkoon terveyteen (esim. Rantala & Riihelä 2017; Ahonen ym. 2018). Taloudelliseen pakkoon liittyy myös työn kokeminen kuormittavammaksi. Tähän ryhmään kuuluvat yrittäjät näyttävät siis monelta osin olevan muita heikommassa asemassa. Olisi jatkossa mielenkiintoista tutkia tätä ryhmää tarkemmin.

Riittämättömän eläketurvan maksamisen taustalla olevia tekijöitä olisi syytä selvittää tarkemmin. Erityisesti olisi mielenkiintoista tarkastella, millaiset yrittäjät maksavat liian vähäistä eläketurvaa. Miten riittämättömän eläketurvan maksaminen on yhteydessä vaikkapa yrittäjäksi ryhtymisen syihin tai yrittäjien tietoisuuteen sosiaaliturvastaan? Esimerkiksi Hershey ym. (2017) havaitsivat näillä tekijöillä yhteyden eläketurvan riittävyteen Saksassa ja Hollannissa. Myös syitä riittämättömän eläketurvan maksamiseen olisi tarpeen selvittää. Onko taustalla tietoinen valinta, suunnitelma rahoittaa eläkeaika muilla tavoin, epäluottamus eläkejärjestelmään, taloudellisten resurssien niukkuus vai yksinkertaisesti huolimattomuus? Vastaukset näihin kysymyksiin olisivat tärkeitä yrittäjien eläketurvan kehittämisen kannalta.

Yrittäjyyden edistäminen on nähty tärkeäksi työurien pidentämisen kannalta (esim. Hyrkkänen 2006). Osa yrittäjistä siirtyy palkansaaajatyöstä yrittäjäksi vasta vanhemmalla iällä tai eläkkeelle siirtymisen jälkeen. Myös yrittäjyyden syyt vaihtelevat: osa yrittäjistä ryhtyy yrittäjiksi, koska näkee hyvän mahdollisuuden, osa taas pakosta, kun ei löydä palkkatyötä (esim. Sutela & Pärnänen 2018). Tie-

toa vanhemmalla iällä yrittäjäksi ryhtymisen motiiveista tai vanhemmalla iällä yritystoiminnan aloittaneiden ominaisuuksista ei kuitenkaan juurikaan ole. Jatkossa olisikin mielenkiintoista tutkia, millaisia vanhemmalla iällä yrittäjyyden aloittaneet ovat ja mitkä tekijät ovat vaikuttaneet yrittäjäksi ryhtymiseen. Näin voitaisiin suunnata yrittäjyyteen kannustavia toimenpiteitä niihin ryhmiin, joilla alttius aloittaa yrittäjätoiminta on muita suurempaa.

Tässä tutkimuksessa käytetty aineisto antaa mahdollisuudet kaikkien yllä esitettyjen teemojen tutkimiseen. Tässä tutkimuksessa pystyimme tarkastelemaan aikaisempaa tarkemmin työolojen ja eläketurvan riittävyuden vaikutusta ja muutamia motiivia yrittäjien eläkkeelle siirtymiselle tai työnteon jatkamiselle vanhuuseläkeiän jälkeen. Työnteon taustalla on kuitenkin moninaisten yksilöllisten syiden lisäksi myös monia yhteiskunnallisia tekijöitä. Näiden tekijöiden kokonaisvaltaiselle tutkimukselle erityisesti yrittäjien näkökulmasta on jatkossa tarvetta.

LÄHTEET

- Ahonen, K. & Palomäki, L.-M. & Polvinen, A. (2018) Eläkeläisten toimeentulokokemukset vuonna 2017. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 03/2018: Helsinki.
- Andersson, P. (2008) Happiness and health: well-being among the self-employed, *Journal of Socio-Economics*, 37(1), 213–236.
- Bann, C. L. (2009) An innovative view of the entrepreneur through exploration of the 'lived experience' of the entrepreneur in startup of the business, *Journal of Business and Economic Studies*, 15(2), 62–82.
- Benz, M. & Frey, B. S. (2008) The value of doing what you like: evidence from the self-employed in 23 countries, *Journal of Economic Behavior & Organization*, 68(3–4), 445–455.
- Berglund, T. & Seldén, D. & Halleröd, B. (2017) Factors Affecting Prolonged Working-Life for the Older Workforce: the Swedish Case. *Nordic Journal of working-life studies*, 7(1), 19–36.
- Böckerman, P. & Ilmakunnas, P. (2017) Do good working conditions make you work longer? Evidence on retirement decisions using linked survey and register data. Labour Institute for Economic Research, Working papers 315.
- Cahill, K. E. & Giandrea, M. D. & Quinn, J. F. (2013) New evidence of self-employment among older Americans with career jobs. Working Papers 463, U.S. Bureau of Labor Statistics.
- Carr, E. & Hagger-Johnson, G. & Head, J. & Shelton, N. & Stafford, M. & Stansfeld, S. & Zaninotto, P. (2016) Working conditions as predictors of retirement intentions and exit from paid employment: a 10-year follow-up of the English Longitudinal Study of Ageing. *European Journal of Ageing*, 13(1), 39–48.
- de Wind, A. & van der Pas, S. & Blatter, B. M & van der Beek, A. J. (2016) A life course perspective on working beyond retirement – results from a longitudinal study in the Netherlands. *BMC Public Health*, 16, 499.
- Damman, M. & Henkens, K. & Kalminj, M. (2015) Women's Retirement Intentions and Behavior: The Role of Childbearing and Marital Histories. *European Journal of Population* 31(4), 339–363, October 2015. doi: [10.1007/s10680-014-9335-8](https://doi.org/10.1007/s10680-014-9335-8).
- Dyck, B. & Mauws, M. & Starke, F. & Mischke, G. (2002) Passing the baton: the importance of sequence, timing, technique and communication in executive succession, *Journal of Business Venturing*, 17(2), 143–162.

- Fasbender, U. & Wang, M. & Volt, Mer J.-B. & Deller, J. (2016) The meaning of Work for Post-retirement Employment Decisions. *Work, Aging and Retirement*, 2(1), 12–23.
- Fisher, G. G. & Chaffee D. S. & Sonnega A. (2019) Retirement Timing: A Review and Recommendations for Future Research. *Work, Aging and Retirement*, 2 (2), 230–261.
- Foster-Holt, N. (2013) Entrepreneur as Endpreneur: The Intention to Retire. *Small Business Institute Journal*, 9(2), 29–42.
- Hann, M & Reeves, D. & Sibbald, B. (2011) Relationships between job satisfaction, intentions to leave family practice and actually leaving among family physicians in England. *European Journal of Public Health*, 21(4):499–503. doi: [10.1093/eurpub/ckq005](https://doi.org/10.1093/eurpub/ckq005).
- Hassard, J. & Morris, J. & Sheehan, J. & Yuxin, X. (2006) Downsizing the danwei: Chinese state-enterprise reform and the surplus labour question, *International Journal of Human Resource Management*, 17 (8), 1441–1455.
- Hellemans, C. & Closon, C. (2013) Intention to Remain at Work Until Legal Retirement Age: A Comparative Analysis Among Different Age Subgroups of Employees. *Europe's Journal of Psychology*, 9(3), 623-639. doi: [10.5964/ejop.v9i3.614](https://doi.org/10.5964/ejop.v9i3.614).
- Henkens, K. & Leenders, M. (2010) Burnout and older workers' intentions to retire. *International Journal of Manpower*, 31(3), 306–321.
- Hershey, D. A. & van Dalen, H. P. & Conen, W. & Henkens, K. (2017) Are 'Voluntary' Self-Employed Better Prepared for Retirement than 'Forced' Self-Employed? *Work, Aging and Retirement*.
- Hochguertel (2015) Self-employment around retirement age. Teoksessa Sappleton, N. & Lourenco, F. (toim.) *Entrepreneurship, Self-Employment and Retirement*. Palgrave Macmillan. 2015, 209–258.
- Hyrkkänen, R. (2006) Yrittäjien ja palkansaajien eroja eläkeiän valinnassa. Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 2006:2. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Hyrkkänen, R. (2009) Onko yrittäjien eläkevakuuttaminen kohdallaan? Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 2009:2. Helsinki: Multiprint Oy.
- Järnefelt, S. (2011) Miksi yrittäjien eläkevakuuttaminen ei ole kohdallaan? Tutkimus työtulon tason valintaan vaikuttavista syistä behavioraalisen taloustieteen näkökulmasta. Topsisos – Sosiaalivakuutuksen ammatillinen lisensiaattitutkimus. Turun yliopisto.

Järnefelt, N & Nivalainen, S. (2016) Miksi julkisella sektorilla aiotaan myöhemmin vanhuuseläkkeelle kuin yksityisellä? Teoksessa Järnefelt, N. (toim.) Työolot ja työurat – tutkimuksia työurien vakauudesta ja eläkkeelle siirtymisestä. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 08/2016. Eläketurvakeskus: Helsinki, 201–225.

Karoly, L. A. & Zissimopoulos, J. (2004) Self-employment among older U.S. workers. *Monthly Labor Review*, 127 (7), 24–47.

Kautonen, T. & Hytti, U. & Bödenhold, D. & Heinonen, J. (2012) Job satisfaction and retirement age intentions in Finland. *International Journal of Manpower*, 33(4) 424–440.

Knuuti, J. & Palomurto, M. (2015) Työtulon ja yritystoiminnan verotettavien tulojen suhde ammatin- ja liikkeenharjoittajilla. Teoksessa Salonen J. (toim.) Yrittäjien lakisääteinen eläketurva – työurat, työtulot ja rahoitus. Eläketurvakeskuksen raportteja 10/2015, 103–148. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Kuivalainen, S. & Nivalainen, S. & Järnefelt, N. & Kuitto, K. (2018) Length of working life and pension income: empirical evidence on gender and socioeconomic differences from Finland. *Journal of Pension Economics and Finance*, 1–21. doi: [10.1017/S1474747218000215](https://doi.org/10.1017/S1474747218000215).

Mannheim, B. & Cohen, A. (1978) Multivariate analyses of factors affecting work role centrality of occupational categories, *Human Relations*, 31(6), 525–553.

Minimin mukaan eläkevakuuttavien yrittäjien osuus edelleen kasvussa. Eläketurvakeskus, 9.5.2019. <https://www.etk.fi/uutinen/minimin-mukaan-elakevakuuttavien-yrittajien-osuus-edelleen-kasvussa/> (luettu 9.5.2019)

Nivalainen, S. & Järnefelt, N. (2017) Eläkeaikeet ja toteutunut eläkkeelle siirtyminen: Sukupuolen, työskentelysektorin ja muuttuneiden elämäntilanteiden vaikutukset. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 06/2017. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Nivalainen, S. & Tenhunen, S. (2018) Eläketietous, taloudellisten kannustimien vaikuttavuus ja eläkeaikeet. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 01/2018. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Parker, S. C. & Rougier, J. C. (2007) The retirement behaviour of the self-employed in Britain, *Applied Economics*, 39(6), 697–713.

Perhoniemi, R. (2016) Työn imun ja henkisen kuormittumisen yhteys eläkeaikeisiin työkyvyn mukaan. Teoksessa Järnefelt, N. (toim.) Työolot ja työurat – tutkimuksia työurien vakauudesta ja eläkkeelle siirtymisestä. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 08/2016. Eläketurvakeskus: Helsinki, 177–198.

Pierce, J. & Kostova, T. & Dirks, K. (2001) Towards a theory of psychological ownership in organizations, *Academy of Management Review*, 26(2), 298–310.

Pit, S. W. & Hansen, V. (2014) Factors influencing early retirement intentions in Australian rural general practitioners. *Occupational Medicine*, 64, 297–304.

Polvinen, A. & Kuivalainen, S. (2019, tulossa) Vanhuuseläkkeellä työssäkäyvät. Työssäkäynnin motiivit ja taloudellinen hyvinvointi. Teoksessa Ahonen, K. & Kuivalainen, S. & Liukko, J. & Nivalainen, S. & Palomäki, L.-M. & Polvinen, A. (toim). Tutkimuksia eläkeläisten taloudellisesta hyvinvoinnista ja toimeentulokokemuksista. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia.

Polvinen, A. & Rantala, J. & Kuivalainen, S. (2019) Vanhuuseläkkeellä ja työssä. Tutkimus vanhuuseläkeläisten työssäkäynnin yleisyydestä ja sosioekonomisista eroista. *Yhteiskuntapolitiikka*, 84(1), 80–91.

Rantala, J. & Riihelä, M. (2017) Eläkeläisten käytettävissä oleva tulo. Teoksessa Kuivalainen, S. & Rantala, J. & Ahonen, K. & Kuitto, K. & Palomäki, L.-M. (toim.) Eläkkeet ja eläkeläisten toimeentulo 1995–2015. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 01/2017: Helsinki.

Salonen J. & Lampi J. (2015) Yrittäjien työurat ja eläketurva. Teoksessa Salonen J. (toim.) Yrittäjien lakisääteinen eläketurva – työurat, työtulot ja rahoitus. Eläketurvakeskuksen raportteja 10/2015. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Smith, F. & Lachish, S. & Goldacre, M. J. & Lambert, T. V. (2017) Factors influencing the decisions of senior UK doctors to retire or remain in medicine: national surveys of the UK trained medical graduates of 1974 and 1977. *BMJ Open* 2017;7:e017650. doi: [10.1136/bmjopen-2017-017650](https://doi.org/10.1136/bmjopen-2017-017650).

Solem, P. E. & Syse, A. & Furunes, T. & Mykletum R. J. & De Lange, A. & Schaufeli, W. & Ilmarinen, J. (2014) To leave or not to leave: retirement intentions and retirement behavior. *Ageing & Society*, 36(2), 259–281.

Suomen Yrittäjät (2017) Kysely yrittäjän eläkejärjestelmästä. Suomen Yrittäjien selvityksiä.

Sutela, H. & Pärnänen, A. (2018) Yrittäjät Suomessa 2017. Tilastokeskus: Helsinki.

Tenhunen, S. (2017) Eläkeikä nousee mutta joustot säilyvät. Kyselytutkimus vuoden 2017 eläkeuudistuksesta ja työssäjatkamisaikeista. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 05/2017. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Tuominen, E. & Karisalmi, S. & Takala, M. & Kaliva, K. (2012) How do intentions affect future retirement? A case study of the Finnish flexible old-age pension scheme. *European Journal of Social Security* 14(2), 111–131.

- van Solinge, H. (2015) Who opts for self-employment after retirement? A longitudinal study in the Netherlands. *European Journal of Ageing*, 11(3):261–272. doi: [10.1007/s10433-013-0303-7](https://doi.org/10.1007/s10433-013-0303-7).
- van Solinge, H. & Henkens, K. (2007) Involuntary retirement: the role of restrictive circumstances, timing, and social embeddedness. *Journal of Gerontology: Social Sciences*, 62B, 295–303.
- van Solinge, H. & Henkens, K. (2014) Work-related factors as predictors in the retirement decision-making process of older workers in the Netherlands. *Ageing & Society*, 34, 1551–1574.
- von Bonsdorff, M. & Zhan, Y. & Song, Y. & Wang, M. (2017) Examining Bridge Employment From a Self-employment Perspective : Evidence From the Health and Retirement Study. *Work, Aging and Retirement*, 3 (3), 298–312. doi: [10.1093/workar/wax012](https://doi.org/10.1093/workar/wax012).
- Wahrendorf, M. & Akinwale, B. & Landy, R. (2017) Who in Europe Works beyond the State Pension Age and under which Conditions? Results from SHARE. *Population Ageing*, 10, 269–285.
- Wijeratne, C. & Earl, J. K. & Peisah, C. & Luscombe, G. & Tibbertsma, J. (2017) Professional and psychosocial factors affecting the intention to retire of Australian medical practitioners. *The Medical Journal of Australia*. March 2017.
- Weber, P. & Schaper, M. (2004) Understanding the grey entrepreneur. *Journal of Enterprising Culture*, 12, 147–164.
- Zissimopoulos, J. M. & Karoly, L. A. (2009) Labor-force dynamics at older age: Movements into self-employment for workers and nonworkers. *Research on Aging*, 31, 89–111.

Liite: Yrittäjien työssäjatkamisaikeet ja taustatekijät

Liitetaulukossa L1 esitetään vastaajien jakaumat taustatekijöittäin yhteensä (sarake 5) sekä erikseen niille, jotka eivät jatka vanhuuseläkeikään asti (sarake 1), niille, jotka jatkavat vanhuuseläkeikään, mutta ei enää sen jälkeen (sarake 2), niille, jotka jatkavat vanhuuseläkeiän jälkeen (sarake 3) sekä niille, jotka eivät osanneet sanoa arviotaan tai joille kysymys työssä jatkamisesta ei ollut relevantti (sarake 4). Viimeiseen ryhmään kuuluu 57 vastaajaa. Lisäksi taulukkoon on merkitty, eroavatko työssäjatkamisaikeet tilastollisesti merkitsevästi tarkasteltujen taustatekijöiden suhteen.¹⁵

Sukupuoli, ikä ja koulutus

Sukupuolten jakauma on samanlainen kaikissa eläkeaikeita kuvaavissa ryhmissä. Miesten osuus vaihtelee 63 ja 69 prosentin välillä. Ikäluokkien ja koulutuksen suhteen sen sijaan on havaittavissa eroja. Ennen eläkeikää työskentelyn lopettavissa nuorempien ikäluokkien osuus on suurempi kuin niiden joukossa, jotka arvelevat jatkavansa työskentelyä eläkeikään saakka tai sen yli.

Koulutuksen vaikutus ei ole suoraviivainen. Kuitenkin ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus on pienempi niiden joukossa, jotka eivät arvioi jatkavansa työskentelyä eläkeikään saakka ja suurempi niiden ryhmässä, jotka arvioivat jatkavansa työskentelyä yli eläkeiän. Alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita on keskimääräistä enemmän niissä, jotka aikovat lopettaa työskentelyn ennen eläkeikää. Keskiasteen koulutustaustaisia on taas eniten ryhmässä, jotka arvioivat jatkavansa eläkeikään muttei enää sen jälkeen. Työskentelyaikeistaan epävarmoissa on enemmän perusasteen koulutustaustaisia yrittäjiä ja vähemmän ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita.

Maatalousyrittäjä, työnantajayrittäjä vai yksinyrittäjä

Yrittäjätyyppi heijastuu eläkeaikeisiin siten, että työskentelyn ennen eläkeikää lopettavien ryhmässä on enemmän työnantajayrittäjiä. Maatalousyrittäjät painottuvat ryhmässä, jotka arvioivat jatkavansa eläkeikään muttei enää sen jälkeen ja yksinyrittäjät ryhmässä, jotka arvioivat jatkavansa yli eläkeiän.

¹⁵ Huomaa, että liitetaulukossa esitetyt merkitsevyydet saattavat erota kuvioiden 4.1–4.3 merkitsevyyksistä, koska liitetaulukossa on mukana myös taustamuuttujien Ei tietoa -ryhmät.

Perhetilanne ja arvio terveyden riittävydestä

Perhetilanne ei näyttänyt heijastuvan työssäjatkamisaikeisiin lukuun ottamatta sitä, jos henkilö ei osannut sanoa työssäjatkamisaikeistaan tai kysymys ei ollut hänelle relevantti. Tässä ryhmässä on erityisen paljon vastaajia, joilla ei ole puolisoa.

Vastaajien näkemys siitä, mahdollistaako oma terveydentila työskentelyn eläkeikään asti näkyy voimakkaasti myös eläkeaikeissa. Eläkeiän jälkeen työn jatkamista aikovista lähes kaikki uskovat täysin tai osittain pystyvänsä terveytensä puolesta työskentelemään vanhuuseläkkeelle asti. Ennen eläkeikää työskentelyn lopettamista suunnittelevissa on selvästi enemmän vastaajia, jotka arvioivat, etteivät pysty terveydentilansa vuoksi työskentelemään eläkeikään saakka. Vastaavasti heitä on vain pieni osuus eläkeikään tai sen yli työskentelyä suunnittelevien ryhmissä. Suurin osa työssäjatkamisaikeistaan epävarmoista ei osannut myöskään arvioida terveytensä riittävyttä eläkeikään.

Työn merkitsevyys

Työviikon pituus ja se, kokeeko joutuvansa laiminlyömään kotiasioita työn vuoksi, kertovat omalta osaltaan työn roolista ja merkitsevyydestä elämässä. Ennen vanhuuseläkeikää työskentelyn lopettavista joukossa alle 40 tunnin työviikkoa tekeviä on vähemmän, kun taas 40–49 tunnin työviikkoa tekeviä on muita ryhmiä enemmän. Vanhuuseläkeikään asti työskentelevien joukossa jakauma eri mitaisten työviikkojen osalta on lähes tasan: kolmasosa työskentelee alle 40 tuntia viikossa, kolmasosa 40–49 tuntia viikossa ja kolmannes vähintään 50 tuntia viikossa. Vasta vanhuuseläkeiän jälkeen työskentelyn lopettavissa ja työskentelyaikeistaan epävarmojen ryhmässä taas on enemmän lyhyempiä työviikkoja tekeviä.

Kokemus siitä, että laiminlyö kotiasioita töiden vuoksi, on yleisempää niiden joukossa, jotka arvioivat lopettavansa työskentelyn ennen eläkeikää tai jotka arvioivat työskentelevänsä eläkeikään saakka muttei enää sen jälkeen. Sen sijaan niiden ryhmässä, jotka arvioivat jatkavansa työskentelyä vielä eläkeiän jälkeen, kokemus kotiasioiden laiminlyönnistä on harvinaisempaa. Suurimmat erot kuitenkin ovat niiden vastaajien kohdalla, jotka eivät osanneet sanoa työssäjatkamisaikeistaan tai joille kysymys ei ollut relevantti. Heillä kotiasioiden laiminlyönti on harvinaista, ja monet eivät osanneet antaa arviotaan asiasta. Kotiasioiden laiminlyönti ei ole tilastollisesti merkitsevä, jos muuttujan ei tietoa -luokkaa jätetään pois tarkasteluista.

Työtyytyväisyys

Erittäin tyytyväisten osuus on suurin niiden ryhmässä, jotka arvioivat jatkavansa eläkeiän jälkeen, ja pienin taas ryhmässä, jotka arvioivat lopettavansa työskentelyn jo ennen eläkeikää. Vastaavasti niitä, jotka eivät ole tyytyväisiä työhönsä, on enemmän aiemmin työskentelyn lopettamista suunnittelevien joukossa.

Vaikutusmahdollisuudet ja innostuneisuus

Vastaajat, jotka arvioivat jatkavansa pidempään, kokevat työssään olevan enemmän vaikutusmahdollisuuksia kuin ne, jotka arvioivat lopettavansa työskentelyn ennen eläkeikää. Suurella osalla niistä, jotka ovat työskentelysuunnitelmiaan epävarmoja, on vain vähän tai ei lainkaan vaikutusmahdollisuuksia työhön. Myös innostuneisuus on yhteydessä aikomuksiin työskennellä pidempään. Ennen eläkeikää työskentelyn lopettavien joukossa työstään innostuneita on vähemmän kuin kolmannes, kun taas eläkeiän jälkeen jatkamista suunnittelevissa innostuneiden osuus on selvästi yli puolet. Työskentelyaikeistaan epävarmojen joukossa on vain vähän työstään innostuneita ja paljon vastaajia, jotka eivät osanneet arvioida innostustaan.

Jaksaminen ja työpäivien venyminen

Kokemus siitä, että vastaajalla on usein vaikeuksia jaksaa työssään, on yhteydessä arvioon aiemmasta työskentelyn lopettamisesta. Ennen eläkeikää työskentelyn lopettamista suunnittelevista kolmannes kokee usein vaikeuksia jaksaa työssä, kun eläkeikään saakka työskentelevistä jaksamisvaikeuksia kokee joka viides. Eläkeiän jälkeen jatkavista vain noin joka seitsemännellä on jaksamisvaikeuksia.

Erot työpäivien venymisessä näkyvät myös eläkeaikeissa. Yleisintä työpäivien venyttäminen on ryhmässä, jossa työskentelyä arvioitiin jatkettavan eläkeikään saakka muttei enää sen jälkeen. Työskentelyaikeistaan epävarmojen joukossa työpäivien venyminen on harvinaisempaa, mutta suurin osa heistä ei osannut arvioida työpäivien venymistä kohdallaan.

Yrittäjäjuran pituus

Eläkeiän jälkeen jatkavien ryhmässä pitkän, vähintään 35 vuoden yrittäjätyöuran tehneitä on enemmän kuin aiemmin työskentelyn lopettamista suunnittelevien joukossa. Toisaalta tässä ryhmässä myös alle viiden vuoden työuran teh-

neiden osuus on suurempi. Ennen eläkeikää työskentelyn lopettamista suunnittelevien joukossa taas on muita ryhmiä enemmän niitä yrittäjiä, joilla on takanaan 20–34 vuoden ura.

Kotitalouden bruttotulot

Kotitalouden tulotilanne ei näy yrittäjien eläkeaikeissa. Vaikka ennen eläkeikää työskentelyn lopettamista suunnittelevilla korkeimman tuloluokan osuus on hie­man korkeampi kuin pidempään työskentelyä jatkavilla, ero ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä.

Eläketurvan riittävyys

Vastaajien näkemykset siitä, maksavatko he riittävästi eläketurvaa itselleen, ovat yhteydessä eläkeaikeisiin. Ennen eläkeikää työskentelyn lopettavista eläketurvaa kokee maksavansa riittävästi 57 prosenttia, eläkeikään asti työskente­lyä suunnittelevista 64 prosenttia ja eläkeiän yli jatkavista 45 prosenttia. Eten­kin ei lainkaan maksavien osuus on selkeästi muita ryhmiä korkeampi eläkeiän yli työskentelyä jatkavissa. Työskentelyaikeistaan epävarmoista riittävää eläke­turvaa kokee maksavansa vain 14 prosenttia.

Liitetaulukko L1.
Eläkeaikeita koskevien vastausten jakaumat aineistossa.

	Arvioiko jatkavansa työskentelyä vanhuuseläkkeelle saakka ja sen jälkeen				Kaikki (5)
	(1) Ei jatka vanhuus- eläkeikään asti	(2) Jatkaa vanhuus- eläkeikään asti, mutta ei sen jälkeen	(3) Jatkaa vanhuuseläkeiän jälkeen	(4) Ei osaa sanoa tai ei relevantti	
Sukupuoli	(n.s.)				
Mies	62,5 %	65,6 %	68,6 %	63,2 %	67,0 %
Nainen	37,5 %	34,4 %	31,4 %	36,8 %	33,0 %
Ikä	(***)				
50–54	47,2 %	43,6 %	23,5 %	33,1 %	31,3 %
55–59	45,5 %	31,5 %	24,8 %	23,5 %	28,7 %
60–	7,3 %	24,9 %	51,7 %	43,4 %	40,3 %
Koulutus	(***)				
Perusaste	15,1 %	15,4 %	15,0 %	26,8 %	15,7 %
Keskiaste	40,1 %	54,0 %	41,7 %	33,5 %	43,7 %
Alempi korkea-aste	36,3 %	24,2 %	25,7 %	32,3 %	27,0 %
Ylempi korkea-aste	8,5 %	3,4 %	17,6 %	7,4 %	13,6 %
Yrittäjätyyppi	(***)				
Maatalousyrittäjä	22,0 %	26,0 %	18,4 %	16,6 %	20,4 %
Työnantajayrittäjä	37,3 %	25,4 %	25,8 %	27,2 %	25,9 %
Yksinyrittäjä	40,7 %	48,6 %	53,6 %	56,3 %	53,8 %
Terveyden puolesta pystyy työskentelemään eläkeikään saakka	(***)				
Täysin samaa mieltä	40,0 %	53,7 %	79,6 %	18,1 %	66,5 %
Osittain samaa mieltä	22,4 %	32,3 %	16,9 %	3,6 %	20,3 %
Täysin tai osittain eri mieltä	34,3 %	9,1 %	1,7 %	6,7 %	7,4 %
Ei tietoa	3,3 %	4,9 %	1,8 %	71,5 %	5,8 %

	Arvioiko jatkavansa työskentelyä vanhuuseläkkeelle saakka ja sen jälkeen				Kaikki (5)
	(1) Ei jatka vanhuus- eläkkeikään asti	(2) Jatkaa vanhuus- eläkkeikään asti, mutta ei sen jälkeen	(3) Jatkaa vanhuuseläkkein jälkeen	(4) Ei osaa sanoa tai ei relevantti	
Perhetilanne					
Ei puolisoa	18,0 % (***)	19,1 %	19,0 %	60,9 %	21,0 %
Puoliso työssä	66,3 %	63,7 %	60,1 %	29,9 %	59,5 %
Puoliso ei työssä	15,7 %	17,2 %	20,1 %	9,1 %	19,6 %
Työviikon pituus, tunteja					
Alle 40	33,8 %	32,5 %	43,7 %	51,8 %	40,5 %
40–49	38,8 %	34,2 %	25,8 %	21,4 %	29,0 %
50 tai yli	27,4 %	33,3 %	30,5 %	26,8 %	30,6 %
Laiminlyö kotiasioita					
Ei	57,3 % (***)	57,6 %	63,3 %	26,8 %	59,7 %
Kyllä	41,4 %	41,5 %	34,0 %	10,7 %	35,4 %
Ei tietoa	1,3 %	0,9 %	2,7 %	62,5 %	4,9 %
Työtyytyväisyys					
Erittäin tyytyväinen	31,7 % (***)	38,1 %	52,0 %	10,5 %	44,7 %
Melko tyytyväinen	50,2 %	57,7 %	44,1 %	19,8 %	46,6 %
Ei tyytyväinen	16,9 %	4,1 %	3,9 %	9,0 %	5,7 %
Ei tietoa	1,2 %	0 %	0 %	60,7 %	3,0 %
Vaikutusmahdollisuuksia työhön					
Ei yhtään/vähän	6,8 % (***)	9,6 %	5,0 %	59,5 %	8,7 %
Kohtalaisesti	23,9 %	17,7 %	15,3 %	5,2 %	16,4 %
Paljon	69,4 %	72,7 %	79,7 %	31,9 %	74,8 %
Ei tietoa	0,0 %	0,0 %	0,0 %	3,4 %	0,1 %

	Arvioiko jatkavansa työskentelyä vanhuuseläkkeelle saakka ja sen jälkeen					Kaikki (5)
	(1) Ei jatka vanhuuseläkkeikään asti	(2) Jatkaa vanhuuseläkkeikään asti, mutta ei sen jälkeen	(3) Jatkaa vanhuuseläkkein jälkeen	(4) Ei osaa sanoa tai ei relevantti	(5)	
Työinnostus	(***) 29,3 %	41,0 %	57,0 %	8,6 %	48,0 %	
Innostunut	50,1 %	51,3 %	37,8 %	23,2 %	41,5 %	
Vähän innostunut	19,3 %	6,9 %	5,0 %	7,5 %	7,3 %	
Ei innostunut	1,3 %	0,8 %	0,2 %	60,7 %	3,2 %	
Ei tietoa	(***)					
Vaikeuksia usein jaksaa työssä	65,4 %	76,7 %	83,3 %	30,1 %	77,3 %	
Ei	31,8 %	21,0 %	14,7 %	9,3 %	17,8 %	
Kyllä	2,8 %	2,3 %	2,0 %	60,6 %	4,8 %	
Ei tietoa	(***)					
Joutuu venyttämään työpäiviään	45,1 %	41,9 %	47,9 %	24,9 %	45,2 %	
Ei	52,2 %	56,5 %	49,3 %	12,4 %	49,5 %	
Kyllä	2,7 %	1,6 %	2,8 %	62,7 %	5,3 %	
Ei tietoa						
Yrittäjäläuran pituus, vuotta	4,1 %	7,0 %	9,3 %	5,4 %	8,0 %	
0–4 vuotta	36,0 %	37,3 %	28,3 %	19,2 %	30,7 %	
5–19 vuotta	52,6 %	43,0 %	44,5 %	21,7 %	44,1 %	
20–34 vuotta	6,7 %	10,9 %	15,5 %	5,3 %	13,0 %	
35 vuotta tai enemmän	0,6 %	1,8 %	2,4 %	48,4 %	4,2 %	
Ei tiedossa						

	Arvioiko jatkavansa työskentelyä vanhuuseläkkeelle saakka ja sen jälkeen				Kaikki (5)
	(1) Ei jatka vanhuuseläkkeikään asti	(2) Jatkaa vanhuuseläkkeikään asti, mutta ei sen jälkeen	(3) Jatkaa vanhuuseläkkeien jälkeen	(4) Ei osaa sanoa tai ei relevantti	
Kotitalouden bruttotulot 2017, euroa	(n.s.)				
Alle 20 000	26,7 %	25,3 %	26,9 %	34,4 %	26,9 %
20 000–39 999	24,3 %	31,7 %	31,3 %	34,9 %	30,7 %
40 000–59 999	21,8 %	24,4 %	20,0 %	11,8 %	20,8 %
60 000–	27,2 %	18,6 %	21,8 %	18,9 %	21,6 %
Maksaako riittävää eläketurvaa	(***)				
Kyllä	56,5 %	64,2 %	45,0 %	14,1 %	49,0 %
Ei riittävästi	34,6 %	29,0 %	36,0 %	9,1 %	33,1 %
Ei lainkaan	4,7 %	3,3 %	13,5 %	12,8 %	10,3 %
Ei tietoa	4,2 %	3,5 %	5,5 %	64,0 %	7,6 %

Jakauman erojen tilastollinen merkitsevyys (χ^2 -testi) on merkitty tähdillä seuraavasti: *** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$, $p < 0,10$, n.s. = ei tilastollisesti merkitsevää.

ELÄKETURVAKESKUKSEN
TUTKIMUKSIA

Yrittäjien eläkeaikheet – työolojen ja eläketurvan merkitys

Tutkimuksessa tarkastellaan yrittäjien eläke- ja työssäjatkamisaikeita sekä syitä työnteon lopettamiselle tai jatkamiselle. Eri-tyisenä kiinnostuksen kohteena on työolojen ja eläketurvan riittävyyden vaikutus työssäjatkamisaikaisiin.

ELÄKETURVAKESKUKSEN TUTKIMUKSIA

Eläketurvakeskus on lakisääteinen työeläketurvan kehittäjä, asiantuntija ja yhteisten palvelujen tuottaja. Tutkimuksia-sarjassa julkaistaan tutkimuksellisista lähtökohdista tehtyjä ja tieteelliset kriteerit täyttäviä tutkimuksia eläketurvaan ja eläkejärjestelmiin liittyvistä aiheista.

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN